

Skafteriet mellan kust och fjäll

Livsmedelsproduktion i Västerbottens län

Förord

Denna rapport handlar om förutsättningarna för livsmedelsproduktion i Västerbottens län. Uppdraget var att ge en nulägesbeskrivning och att utifrån dessa förutsättningar lägga ett strategiskt perspektiv på framtiden och bidra till medvetna framtida beslut hos berörda organisationer.

Rapporten är framtagen inom ramarna för arbetet med Västerbottens regionala livsmedelsstrategi *Mer mat från Västerbotten*.

Författare är Lantbruksekonomen **Lars Jonasson** och Livsmedelskonsult **Sören Persson**.

Innehållsförteckning

1	<i>Västerbotten, från kust till fjäll</i>.....	2
2	<i>Västerbottens marknadsposition</i>.....	2
2.1	Den oförädlade råvaran	3
2.2	Jordbruksproduktion och trädgårdsodling.....	4
2.3	Många men små förädlingsföretag	7
2.4	Regional industristruktur över länsgränserna.....	9
2.5	Tillägg på jordbruksstöden	10
2.6	Åkermarken och dess användning	11
2.7	En blick mot omvärlden	12
2.8	Sverige - en växande matmarknad där importen tar allt mer	14
3	<i>Marknadsläge bransch för bransch</i>.....	17
3.1	Mjölk, 400 miljoner	17
3.2	Vilda bär, 160 miljoner.....	20
3.3	Nötkött, 134 miljoner	22
3.4	Fisk, 124 miljoner	25
3.5	Frukt, grönsaker och prydnadsväxter, 85 miljoner.....	27
3.6	Kött från vilt, 72 miljoner	28
3.7	Ren, 46 miljoner.....	30
3.8	Spannmål, 36 miljoner	31
3.9	Gris, 33 miljoner.....	32
3.10	Ägg, 17 miljoner.....	34
3.11	Potatis, 16 miljoner	35
3.12	Lammkött, 5 miljoner	36
3.13	Kyckling.....	37
3.14	Summering av läget i branscherna.....	38
4	<i>Unika möjligheter i ett unikt län</i>	40
4.1	Vidareutveckla "Smakregion Västerbotten"	40
4.2	Utveckla mjölkgårdarna i Västerbottensostens rike	42
4.3	Skogsbär – ska inte längre gå värdshus förbi.....	45
4.4	Odlad fisk – dags för ett offensivt grepp.....	48
4.5	Potential för tillväxt.....	50
4.6	Skapa ett drivhus för entreprenörer	52
5	<i>Tabellbilaga</i>	55

1 Västerbotten, från kust till fjäll

"Västerbotten har ett unikt skafferi av råvaror i vår vilda mark, mellan kust och fjäll. Dessa råvaror används dagligen hemma i köken hos västerbottningarna själva, i länets många utsökta restauranger och av en rad internationellt framgångsrika kockar som har sitt ursprung i Västerbotten.

Vårt matarv går hand i hand med de värdefulla natur- och kulturmiljöerna i länet – de varken kan eller bör separeras från varandra. Att äta den västerbottniska maten är att ta del av traditionerna, rätterna och förutsättningarna som funnits här i många generationer.

Här finns fjällrödingen, vilt och renkött, svampen, våra åkerbär och hjortron, men också förädlade produkter som den klassiska Västerbottensosten och nya inslag som succén Brännlands Iscider – dessertvinet som avrundar middagar på allt fler matbord världen över.

Västerbotten upplever du med alla sinnen, inte minst smaklökarna."

Den inledande texten är hämtad från Visit Västerbotten och beskriver ganska väl vad som är unikt för livsmedelsproduktionen i Västerbotten. Den unika osten och touchen av det vilda ger regionen sin karaktär.

2 Västerbottens marknadsposition

Västerbottens län har en befolkning på 266 000 personer som varje år äter mat för 9 miljarder kronor. Ungefär hälften av pengarna som läggs på mat stannar i länet hos restauranger, storkök, butiker, förädlingsindustri, bönder och andra råvaruproducenter. Den andra halvan av pengarna går till staten i form av moms och till råvaruproducenter och förädlingsindustri i andra länder eller i andra delar av Sverige.

Livsmedelsproduktionen i Västerbotten begränsas inte till den egna befolkningen. Det säljs även livsmedel till ett värde av ett par miljarder på export eller till andra delar av Sverige. Netto är det dock ett underskott av livsmedel i Västerbotten. Värdet av de livsmedel som säljs utanför regionen täcker inte kostnaden för de som köps in.

Frågan är om det behöver vara så. Västerbotten har ett nordligt läge som gör att vissa livsmedel är svåra att producera men de stora ytorna gör att andra kan fungera så mycket bättre. Sett ur ett svensk eller europeiskt perspektiv anses Västerbotten ha relativt dåliga förutsättningar för traditionell jordbruksproduktion. Dessa merkostnader kompenseras dock till stor del genom regionala stöd och ersättningar.

Med ett internationellt perspektiv är förutsättningarna för jordbruk heller inte så dåliga. Korna i Västerbotten har en genomsnittlig avkastning på 8 650 kilo

per ko och år. Detta kan sju gången högre än 1 150 kilo som är ett genomsnitt för hela världen. Skördarna för spannmål ligger kring 2 500 kilo per hektar. Detta är något lägre än genomsnittet i värden som ligger på 3 600 kilo. Den lägre skörden uppvägs dock av att det finns mer mark. I Västerbottens län finns 250 hektar åker per 1 000 invånare vilket kan jämföras med 185 hektar per 1 000 invånare i värden som helhet. Sedan finns det även stora ytor med annan mark i Västerbottens län. Dessa kan användas för renskötsel, fiske, fiskodling, vilt och bär. Här finns en stor potential som utnyttjas ganska lite och där företag utanför regionen i många fall tar hem vinsten.

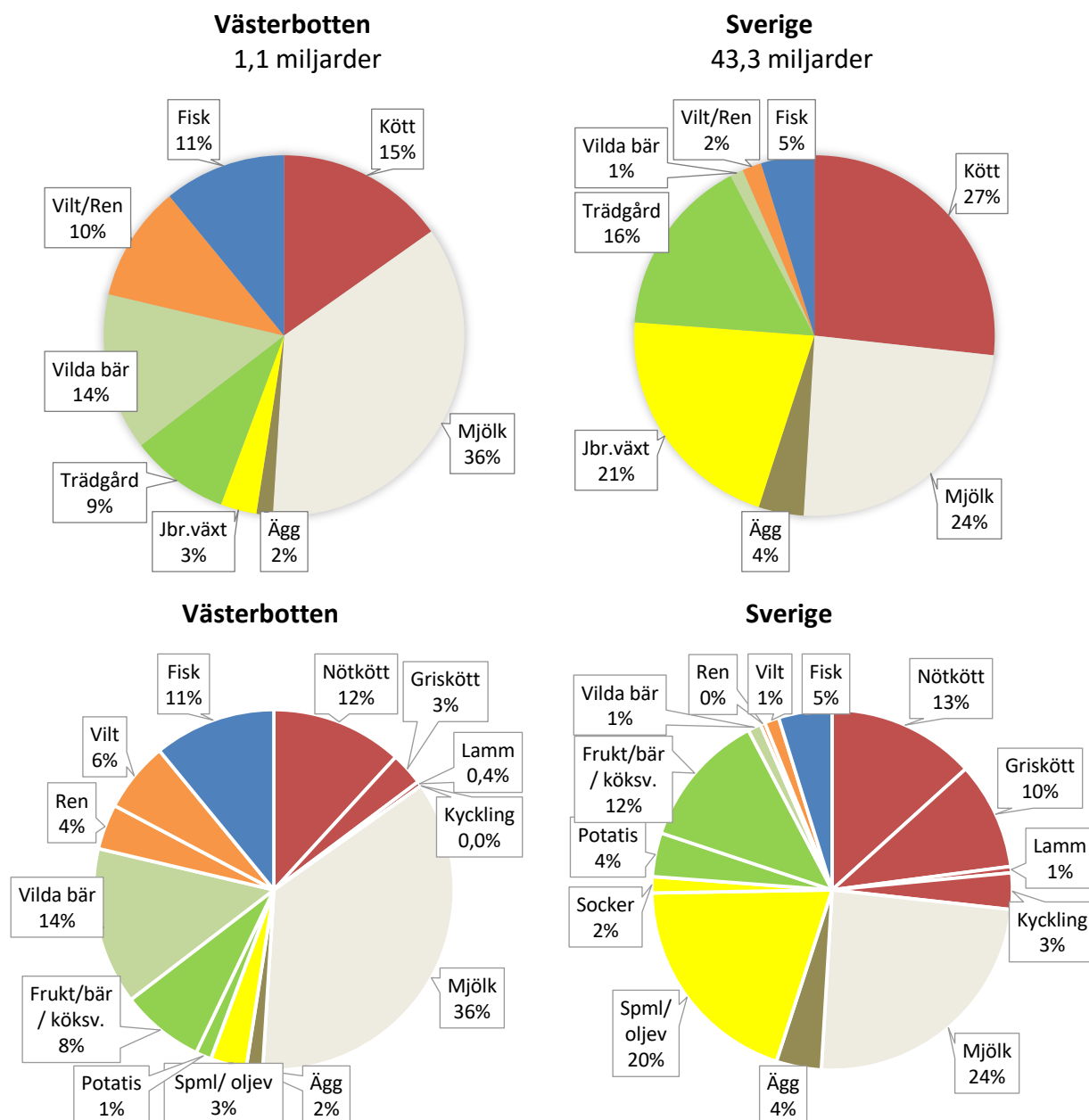
2.1 Den oförädlade råvaran

Primärproduktionen av livsmedel på ett produktionsvärde på drygt 1,1 miljard kronor i Västerbottens län. Detta när även ren, vilt, vilda bär och fisk är inräknade. Allt är då värderat i oförädlad skick. Detta motsvarar 2,6 procent av värdet för Sverige som helhet.

Värdeandelarna för de livsmedelsråvaror som produceras i Västerbotten visar ganska tydligt på länets unika position. I Västerbotten är det viktigt att skilja mellan livsmedelsproduktion och jordbruksproduktion. Drygt en tredjedel av all livsmedelsråvara produceras på ytor som inte är jordbruksmark. Vilda bär och fisk har störst betydelse. De står för 14 respektive 11 procent av råvaruvärdet i Västerbotten. Ren och vilt kött är något mindre med fortfarande mycket viktiga för livsmedelsproduktionen i Västerbotten. De står tillsammans för 10 procent av råvaruvärdet. Viltköttet domineras helt av älgkött. Faktum är att i Västerbotten står älgen för ett lika högt produktionsvärde i råvaruledet som det sammanlagda värdet av gris, lamm, kyckling, ägg och potatis.

I Sverige som helhet är läget ett annat. Där kommer mer än 90 procent av all livsmedelsråvara från jordbruk och trädgårdsodling. De vilda bären, viltköttet, renen och fisken står bara för 8 procent av råvaruvärdet. Då skall man dessutom vara medveten om att en stor del av dessa 8 procent produceras i Västerbotten.

Figur 1. Branschvis fördelning av producerat råvaruvärde i Västerbotten och Sverige 2017 (prognos).

2.2 Jordbruksproduktion och trädgårdsodling

Eftersom dataunderlaget är begränsat är det svårt att få fram jämförelser över tiden och med andra län för hela produktionen av livsmedelsråvaror. Detta är lättare om analysen begränsas till jordbruk och trädgårdsodling. De regionala uppföljningarna som LRF har gjort under några år visar då att även jordbruket i Västerbotten är mycket olik det som finns i Sverige som helhet. En stor skillnad

mellan Västerbotten och övriga delar av Sverige är att mjölken är så dominerande i Västerbotten. 60 procent av produktionsvärdet från jordbruket i Västerbotten kommer från mjölk. I resten av Sverige står mjölken för 26 procent värdet. Då är även trädgårdsodlingen inräknad i jordbruket.

I de närliggande länen, Norrbotten, Jämtland och Västernorrland är också dominansen av mjölk hög men inte så tydligt som i Västerbotten. Faktum är att det inte finns något län i Sverige där dominansen av mjölk är lika hög som i Västerbotten. I andra län med mycket mjölk har även nötköttet stor betydelse men det är inte lika tydligt i Västerbotten. Att 20 procent av jordbruksintäkterna kommer från nötkött är bara lite högre än riksgenomsnittet på 15 procent. I de angränsande länen är andelen 25 till 30 procent.

Mervärdet för den ekologiska produktionen är förhållandevis högt i Västerbotten. 6,5 procent av produktionsvärdet är ekologiskt mervärde vilket kan jämföras med 4,5 procent för Sverige som helhet. Observera att detta bara är mervärdet och att de ekologiska produkterna totalt sett står för en betydligt högre andel av produktionsvärdet. I Västerbotten är 11 procent av mjölkorna och 10 procent av jordbruksmarken ekologisk. Detta kan jämföras med 15 respektive 16 procent för Sverige som helhet. Det är alltså den stora dominansen av mjölk i Västerbotten som även som även slår igenom på den höga andelen av mervärde för den ekologiska produktionen. Mjölken är en av de viktigaste ekologiska produkterna i Sverige.

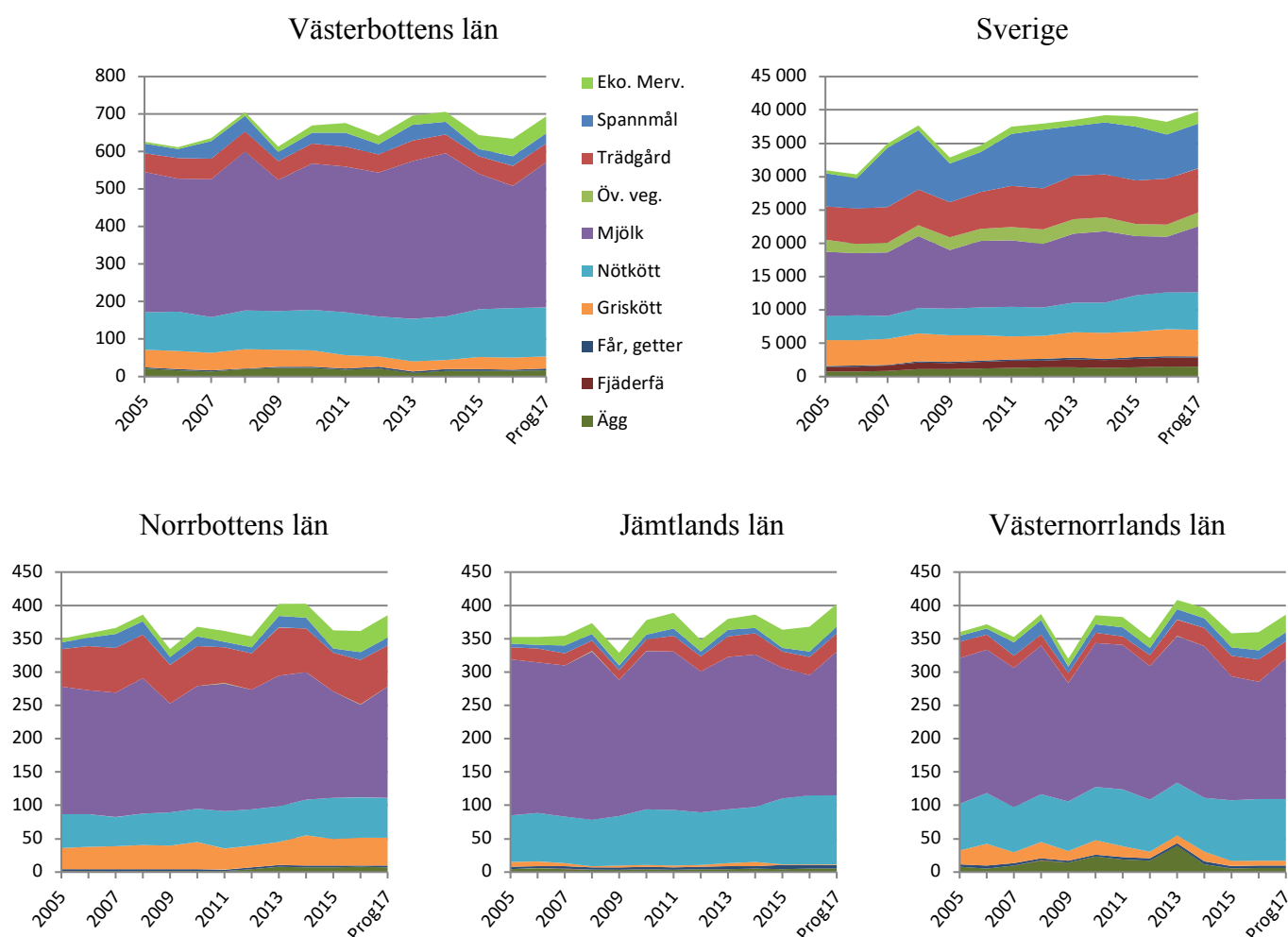
Utvecklingen över tiden visar att det har varit en real tillväxt för jordbruket i Västerbotten. Det handlar om den ökningen med 12 procent på tolv år (2005-2017). Uppgifterna för 2017 är dock en prognos. Den största förändringen mellan 2016 och 2017 är prisökningen för mjölk. Denna föregicks av en prisnedgång för mjölk 2015 och 2016. Det reala produktionsvärdet hade därför en svacka 2015 och 2016 men detta bortfall återtas 2017 om prognosen slår in. Beräkningen av produktionsvärde beaktar tyvärr inte regionala skillnader i pris eftersom det inte finns någon regional prisstatistik. I avsaknad av regionala prisdata används istället genomsnittliga priser för Sverige som helhet.

Trots en hygglig tillväxt har det reala produktionsvärdet för jordbruk och trädgård haft en svagare utveckling i Västerbotten än i resten av Sverige. De 12 procenten på tolv år för Västerbotten motsvaras av 29 procent i Sverige som helhet. En förklaring till skillnaden är att mjölken är så dominerande i Västerbotten och att mjölk har haft en svagare utveckling än många andra branscher de senaste åren. Detta är dock inte hela förklaringen. Mjölken har de facto haft en starkare utveckling i Västerbotten än i Sverige som helhet. Däremot har Västerbotten halkat efter på andra områden vid jämförelse bransch för bransch.

Nötköttet är den bransch som har haft störst real tillväxt i Västerbotten sedan 2005. Detta är dock enbart i kraft av att priset har gått upp. Volymen har minskat och detta snabbare än i övriga delar av Sverige och därmed har

Västerbotten halkat efter för nötkött. Ett annat exempel är att det reala produktionsvärdet för spannmål och trädgård har stått still i Västerbotten medan det har varit god tillväxt i Sverige som helhet. Gris och ägg har till och med tappat i realt värde i Västerbotten medan det varit stark tillväxt i Sverige som helhet. Kyckling har haft en kraftig tillväxt i Sverige som helhet men detta har missats helt i Västerbotten.

Figur 2. Realt produktionsvärde i Västerbottens län 2005-2016 jämfört med Sverige och närliggande län (milj kr i 2016 års penningvärde).

Sett i förhållande till befolkningen är Västerbottens län något underrepresenterat på jordbruksområdet. Västerbotten har 2,7 procent av Sveriges befolkning men svarar för enbart för 1,8 procent av Sveriges jordbruksproduktion och trädgårdsodling. Starkast ställning har mjölken. 3,9 procent av den svenska produktionen kommer från Västerbotten. Nötkött och lamm ligger nära befolkningsandelen med 2,3 respektive 2,0 procent av den svenska produktionen. Spannmål, oljevaxter, potatis, frukt och grönt, griskött, kyckling och ägg har däremot låga andelar. Potatis, frukt och grönt samt ägg ligger bäst av dessa med cirka 1 procent, de övriga ligger lägre.

När det gäller sysselsättning i jordbruk ligger Västerbottens län som rikssnittet, 1,2 procent av den förvärvsarbetande befolkningen arbetar i jordbruket. Sysselsättningen i jordbruket har dock minskat snabbare i Västerbotten än i Sverige som helhet. Mellan 2005 och 2016 minskade antalet sysselsatta med 5,9 procent i Västerbotten men bara med 1,4 procent i resten av Sverige. Omräknat i heltider blir bortfallet större men skillnaden mot övriga Sverige mindre. Då har 25 procent av arbetstillfällena i jordbruket försvunnit i Västerbotten. Motsvarande siffra för hela Sverige är 23 procent.

2.3 Många men små förädlingsföretag

Västerbotten har många men ofta relativt små förädlingsföretag. Enligt SCB's regionala näringslivsstatistik fanns 140 arbetsställen i livsmedelsindustrin i Västerbotten 2015. Detta är 3,1 procent av alla i Sverige. Dessa livsmedelsindustrier sysselsatte drygt 1 000 personer och omsatte 2,6 miljarder kronor. Förädlingsvärdet låg på 623 miljoner och trenden är ökande från år till år. Jämtland som är kända för sin livsmedelsförädling hade fler produktionsplatser men färre sysselsatta och lägre produktions- och förädlingsvärde.

Tabell 1. Livsmedelsindustri i Västerbotten och några jämförbara län, 2015

	Väster- botten	Sverige	Andel	Norr- botten	Jämt- land	Väster- norrland	Krono- berg
Antal arbetsställen	140	4582	3,1 %	137	166	120	77
Antal anställda	1 054	50 466	2,1 %	976	406	498	605
Produktionsvärde, mnkr	2 604	154 889	1,7 %	2 580	926	1 209	1 550
Förädlingsvärde, mnkr	623	42 077	1,5 %	623	270	365	406

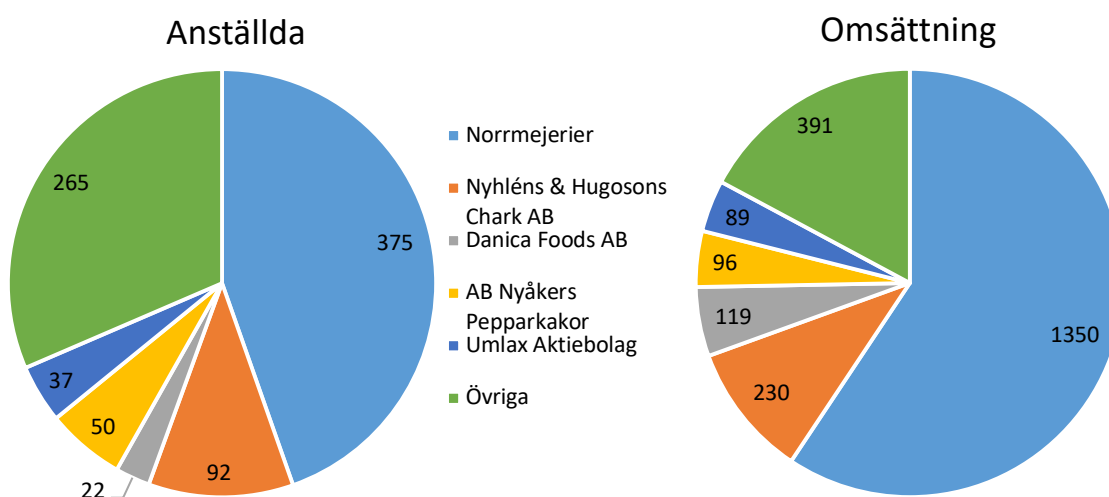
Källa: SCB

Det är också intressant att jämföra med Kronoberg i Småland. Den traditionella jordbruksproduktionen har en likartad inriktning i Kronoberg som i Västerbotten med mycket mjölk och nötkött. Kronoberg har också ungefär lika stor produktion i primärledet. Ändå ligger Kronoberg långt under gällande förädlingsindustri. Oavsett hur man räknar hamnar Kronoberg strax över hälften mot Västerbotten. Västerbotten har alltså nästan dubbelt så stor förädling som Kronoberg om man relaterar till primärproduktionens storlek men bara hälften så stor som Norrbotten. Det senare eftersom primärproduktionen är dubbelt så stor som i Norrbotten men förädlingsindustrin har ungefär samma volym.

Vid en närmare granskning av förädlingsföretagen framgår det att Norrmejerier är helt dominerande både gällande omsättning och antal sysselsatta. De står

för nästan hälften (45 procent) av sysselsättningen i förädlingsindustrin i Västerbotten och för 60 procent av omsättningen. Uppgifterna är lite osäkra eftersom Norrmejerier även har verksamhet i Norrbotten. Norrmejerier har anläggningar i Umeå, Luleå och i Burträsk. Här har det antagits att en fjärdedel av verksamheten bedrivs i Luleå. Det motsvarar då ungefär invägningen från korna i Norrbotten. Återstående tre fjärdedelar av verksamheten antas vara i anläggningarna i Umeå och Burträsk vilket då är något mer än invägningen från Västerbotten. Detta är mjölk som hämtas från Jämtland och Västernorrland.

Figur 3. De största företagens betydelse för förädlingsindustrin i Västerbotten.

Källa: Sammanställning från årsbokslut

Nyhlén & Hugosson är det näst största förädlingsföretaget i Västerbotten. Nyhlén & Hugosson är en koncern med flera bolag. Här har det antagits att halva verksamheten i Nyhléns & Hugossons Chark AB bedrivs i Västerbotten men att inget av verksamheten i Nyhlén & Hugosson kött AB bedrivs där. Något anmärkningsvärt är att koncernen inte bedriver någon slakt i Västerbotten. I anläggningen i Skellefteå handlar det enbart om paketering av kött och tillverkning av palt, kroppkakor, smörgåstårter, sallader och wraps.

Tredje störst räknat i omsättning är Danica foods AB som tillverkar sylt och marmelad av skogsbär, övriga bär och frukt. De omsätter 120 miljoner och har 22 anställda i sin anläggning i Lycksele. På Fjärde plats kommer Aktiebolaget Nyåkers Pepparkakor. Företaget är som namnet anger främst inriktade på pepparkakor och där är de näst störst i världen. De sysselsätter 50 personer. Femte störst är Umlax AB som har odling och försäljning av Fjällröding,

Regnbåge och Öring. Delar av verksamheten borde egentligen klassas som primärproduktion men det har inte varit möjlighet att göra här.

Det finns också 15 mellanstora förädlingsföretag med en omsättning mellan 5 och 100 miljoner kronor. Störst av dessa är Polarica Skogsbärsinköps AB. Företaget svarar för inköpen av skogsbär åt Polarica som är den största aktören på marknaden. Fyra av de mellanstora företagen är inriktade på fisk. Botnia Fisk i Skellefteå AB, Överumans Fisk AB, Norums Fiskröckeri Aktiebolag och M Bergmans Fisk i Vilhelmina AB ligger alla med en omsättning över 5 miljoner kr. De sysselsätter sammanlagt 56 personer. Det är också ett antal mellanstora företag som sysslar med kött och chark. Det handlar då om Bastuträsk Charkuteri AB, Erik Söderlund Skog och Vilt AB, Vindelns Röckeri AB, Strömdahla, Nya Tärna Vilt AB och Burträskbygdens Kött AB. Några är inriktade på lantbruksdjur andra på vilt och ren. Strömdahla och Burträskbygdens Kött AB har EU-godkända slakterier. De övriga har enbart styckning och chark. Cirka 50 personer arbetar på dessa företag.

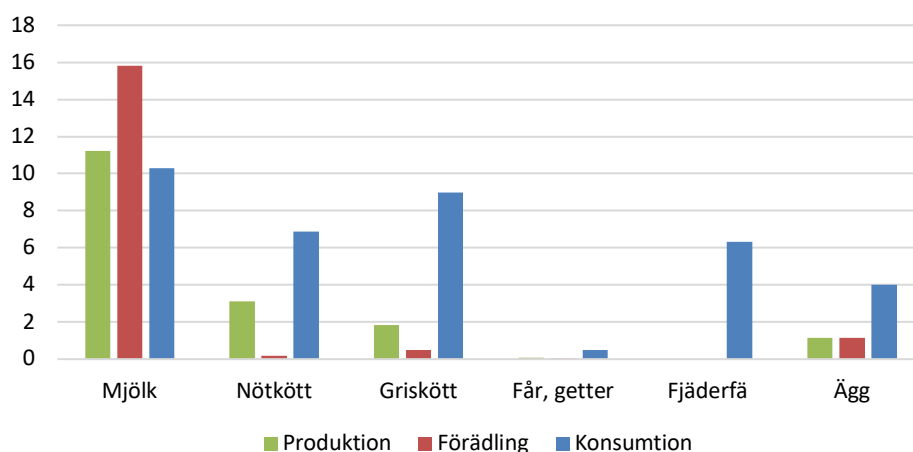
Resterande mellanstora förädlingsföretag är två bagerier (Gimonäsbageriet i Umeå AB och W. Kafferepet Aktiebolag), ett potatispackeri (Västerbotten-Potatis Aktiebolag) samt Orientfalafel i Bjurholm AB som tillverkar halvfabrikat.

Västerbotten har också ett växande företagande med småskaligt livsmedels-hantverk och gårdsbutiker. Vid en grov inventering hittas 120 företag med småskalig förädling eller försäljning av livsmedel. Sannolikt finns det många fler. Många av dessa har en direkt koppling till primärproduktionen men det finns även många där den småskaliga livsmedelsförädlingen kopplas till något helt annat; fastighetsförvaltning, skogstjänster, restaurang, el-firma och mycket annat. Flera av dessa företag är också helt nystartade.

2.4 Regional industristruktur över länsgränserna

Ett annat intressant faktum är att förädlingsindustrin arbetar regionalt på ett sätt som inte följer länsgränserna. Norrmejerier, Nyhlén & Hugosson, Polarica och många fler arbetar över hela norra Sverige. Produktionsanläggningarna ligger utplacerade på ett sätt som fungerar gällande logistik, tillgång på kunnig personal mm. Norrmejerier har två anläggningar i Västerbotten. De har därmed en förädlingskapacitet som överstiger produktionen och transporterar mjölk från Jämtland och Västernorrland till sina anläggningar. Nyhlén & Hugosson har tvärt om lagt sina slakterier i Norrbotten och Västernorrland vilket innebär att Västerbotten enbart har några mindre slakterier som inte på något vis motsvarar volymen i primärproduktionen. Detta framgår tydligt i figur 4 när volymerna av mjölk, kött och ägg jämförs i olika led.

Figur 4. Produktion, förädling och konsumtion i Västerbottens län 2016 (1 000 ton för kött, 10 000 ton för mjölk).

Figur 4 visar enbart animalier eftersom det är där det finns data för alla led. Volymen mjölk som förädlas i Västerbotten är osäker eftersom Norrmejerier även har ett mejeri i Norrbotten.

En annan iakttagelse från figur 4 är att det bara är mjölk som har en primärproduktion som överstiger den lokala konsumtionen. När det gäller nötkött, gris, lamm, kyckling och ägg kan allt avsättas på den lokala marknaden utan att komma upp i någon särskilt hög marknadsandel. Det samma gäller flertalet vegetabilier. Fisk, ren, vilt kött och vilda bär är dock så stora produkter att många företag i dessa branscher måste arbeta på betydligt större marknader än den lokala.

2.5 Tillägg på jordbruksstöden

Att Västerbottens län ligger geografiskt som det gör medför i många fall högre kostnader för produktionen. Detta beaktas dock vid utformningen av regionalstöd och regionala jordbruksstöd vilket innebär att producenter i Västerbotten får förmånligare stödvillkor än producenter i södra Sverige. Detta innebär att nackdelarna med det nordliga läget lindras eller till och med vänds till en fördel. En del i detta är att investeringsstöd av olika slag är förmånligare vilket kan underlätta nyetableringar eller andra investeringar. En annan del är att de sociala avgifterna på arbetskraft är lägre i stora delar av Västerbottens län än de som gäller generellt i Sverige. Detta regionala stöd motsvarar 10 procent av lönekostnaden men det gäller inte för jordbruk eftersom där finns andra stöd. Livsmedelsindustrin får dock del av detta om den ligger i inlandet.

För jordbrukets primärproduktion finns både ett så kallat nationellt stöd och ett kompensationsstöd. Utformningen av dessa har varierat lite över åren.

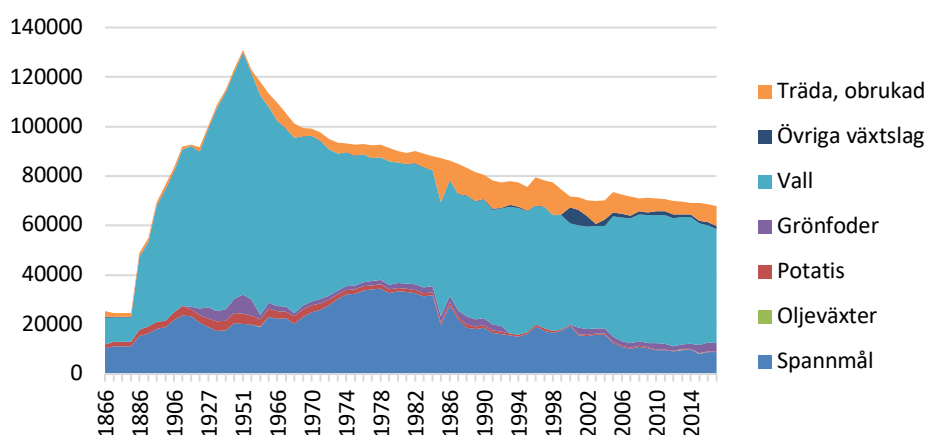
Beloppen är ofta angivna per hektar, per djur eller som kombinationer av dessa. Slås allt samman och fördelas efter producerad mängd får man fram att det är betydande summor. Beloppen i tabell 2 får dock tolkas med stor försiktighet eftersom det finns stora skillnader i avkastning per hektar eller per djur. Kompensationsstödet i det nya landsbygdsprogrammet har dessutom en utformning där det där djurantalet kombineras med grovfoderarealen på ett sätt som ger tydliga trappsteg i stödnivån för enskilda gårdar. Detta har dock jämnats ut i beräkningen av regionala stöd per kilo produkt.

Tabell 2. Regionala jordbruksstöd omräknade till kronor per kilo produkt

	Stödomr 1	Stödomr 2	Stödomr 3	Stödomr 4
Spannmål	0,46	0,44	0,41	0,38
Potatis	0,32	0,24	0,21	0,17
Mjök	2,01	1,62	1,33	0,91
Nötkött (mjölkrastjur)	8,01	7,05	6,59	5,66
Nötkött (köttras inkl. ko)	25,30	22,28	20,76	17,84
Griskött	2,44	2,44	2,24	2,04
Lammkött	18,49	16,23	15,26	13,08
Ägg	1,04	0,84	0,84	0,57

2.6 Åkermarken och dess användning

Ett annat sätt att beskriva utvecklingen i Västerbotten är att titta på åkermarken och dess användning. Det framgår då att odlingen ökade kraftigt under slutet av 1800-talet och under första halvan av 1900-talet. Toppen nåddes 1951 med 131 000 hektar åker. Därefter har arealen halverats till dagens 68 000 hektar. Något annat som är slående är att odlingen hela tiden har dominerats av vall. Idag används tre fjärdedelar av åkern i vall och grönfoder, en åttondel har spannmål och den återstående åttondelen domineras av träda.

Figur 5. Åkermarkens användning i Västerbotten 1876 – 2016, ha

Källa: Jordbruksverket

En stor del av den areal som ligger som vall används idag relativt extensivt. För att få fullt kompensationsstöd i det nya landsbygdsprogrammet skall företaget ha en djurtäthet på minst 0,65 djurenheter per hektar grovfoderareal. Nu ligger genomsnittet på 0,5 djurenheter per hektar. Det är dock fullt möjligt att ligga högre. Grovt räknat krävs 3 till 4 ton torrs substans grovfoder per djurenhet vid en grovfoderbaserad produktion. Detta ligger strax under hektarskördarna för vall i Västerbotten enligt de officiella skördeuppskattningarna. Det skulle alltså vara fullt möjligt att ligga på en djurtäthet på 1, det vill säga med en djurenhet per hektar. En djurenhet motsvarar ett vuxet nötkreatur eller ungefär 2 ungdjur eller nästan 7 tackor med lamm. Grisar och höns ingår inte i dessa djurenheter.

Slutsatsen av detta är att de stora arealerna vall har en outnyttjad potential i Västerbotten. Det skulle gå att ha samma mängd djur på halva arealen vilket skulle frigöra 25 000 hektar till annan användning. Djurtätheten skulle då vara 1 de/ha. Omvänt kan man säga att det skulle gå att fördubbla djurhållningen utan att behöva ta mer mark i anspråk. Visst finns det många praktiska problem med detta. Den viktiga slutsatsen är dock att det inte är arealen som är begränsande för produktionsvolymen av mjölk, nötkött, lamm, spannmål, potatis eller annat i Västerbotten. Lokalt kan arealen vara begränsande men inte generellt.

2.7 En blick mot omvärlden

Den bästa och mest genomarbetade beskrivningen av jordbruket och livsmedelsförsörjningen i världen är den "Outlook" som varje år görs av OECD och FAO. Där görs inte bara en beskrivning av nuläget i olika delar av världen utan även en prognos om framtiden. Deras senaste prognos kom ut i somras och den sträcker sig fram till 2026. I den konstateras att

världsmarknadspriserna på de viktigaste grödorna har sjunkit i betydande grad från sina historiska rekordhöjder. Detta till stor del som en följd av en rekordstor produktion och välfyllda lager för de flesta råvaror 2016.

Konsumtionen av livsmedel förväntas fortsätta att öka men ökningstakten väntas bli lägre än tidigare. Globalt sett väntas efterfrågan på spannmål som livsmedel vara relativt oförändrad per capita. Den väntas bara öka i de minst utvecklade länderna. För köttkonsumtionen ses utsikterna som begränsade mot bakgrund av den senaste utvecklingen i många länder, där kostpreferenser, låga inkomster och begränsningar på tillgångssidan begränsar konsumtionstillväxten. Extra kalorier och proteiner väntas i huvudsak komma från vegetabiliska oljor, socker och mejeriprodukter. På det hela taget förefaller kostvanorna inte närma sig västländernas i någon större omfattning.

Efterfrågetillväxten på etanol och biodiesel har minskat på grund av lägre priser på fossila bränslen och färre politiska incitament. Även om energipriserna väntas öka kommer den indirekta efterfrågan på råvaror som används vid framställning av biobränslen att öka långsamt.

Det förutspås att spannmålsproduktionen i framtiden främst kommer att öka genom ökad avkastning. Avkastningsökningen väntas minska något men produktionen skulle kunna ökas genom att minska de stora skillnader i avkastning som fortfarande finns, särskilt i Afrika söder om Sahara. Den globala odlingsarealen för spannmål förväntas endast att öka marginellt, medan odlingsarealen för sojabönor väntas utökas ytterligare för att tillgodose efterfrågan på djurfoder och vegetabiliska oljor.

Kött- och mejerivaruproduktionen förutspås att öka både till följd av större besättningar och högre produktivitet per djur. Detta trots att det fortfarande kommer vara stora skillnader i produktionsintensitet. Tillväxten i fjäderfäproduktionen förväntas stå för nästan hälften av den totala produktionsökningen av kött. Mjölproduktionen väntas öka snabbare än under det förra årtiondet, men då särskilt i Indien och Pakistan.

Vattenbruket beräknas stå för den största tillväxten i fiskesektorn. Detta eftersom produktionen inom fångstfisket beror på aktuella fiskbestånd och regler för att förhindra överfiske. Kina förväntas fortsätta att stå för över 60 procent av den globala fiskproduktionen. Produktionen av odlad fisk är den snabbast ökande proteinkällan av alla råvaror i översikten.

Enligt översiktens grundläggande antaganden om utbud och efterfrågan väntas de reala priserna för de flesta jordbruks- och fiskprodukter minska något på världsmarknaden så att de under de kommande tio åren håller sig under tidigare toppnoteringar. Priserna på jordbruksvaror väntas dock variera kraftigt och kan under lång tid framöver komma att uppvisa stora avvikelser från sin långsiktiga utvecklingskurva. Rensat från dessa svängningar beräknas normalpriset på EU-marknaden ligga kring 1,35 kr/kg för fodersäd, 3,00 kr/kg för mjölk, 32 kr/kg för nötkött och 13,30 kr/kg för griskött om tio år. Priserna är

då angivna i dagens penningvärde och ligger i stort sett i nivå med priserna på EU-marknaden 2017.

För Västerbotten innebär detta egentligen inte så mycket. De stora transportavstånden och skillnader i råvarans kvalitet gör att prisnivån i Västerbotten kan vara lägre eller högre än på EU-marknaden beroende på den lokala och regionala balansen. Detta har simulerats i en modellberäkning med datamodellen SASM som är en modell över svenskt jordbruk. Det visar sig då att priserna för animalier skulle kunna ligga lite högre i Sverige än på EU-marknaden och att priserna i Västerbotten skulle kunna ligga något högre än genomsnittet i Sverige. Detta i kombination med de regionala stöden gör att produktionen av animalier skulle kunna öka i Västerbotten men att odlingen av spannmål kan komma att minska. Detta räknat för standardprodukter med förutsättningen att alla jordbrukare i Sverige gör det som de tjänar bäst på att göra.

2.8 Sverige - en växande matmarknad där importen tar allt mer

Sverige har helt öppen handel med övriga länder i EU och även ganska stor öppenhet mot länder utanför EU. Detta gör att utvecklingen på matmarknaderna i världen och i EU har stor betydelse för matmarknaden i Sverige. Det finns ständigt ett tryck av import men också goda möjligheter till export för den som har attraktiva produkter. Det viktigaste av allt är dock att vi har en matmarknad som växer i snabb takt och detta till synes ganska oberoende av de internationella priserna på jordbruksråvaror.

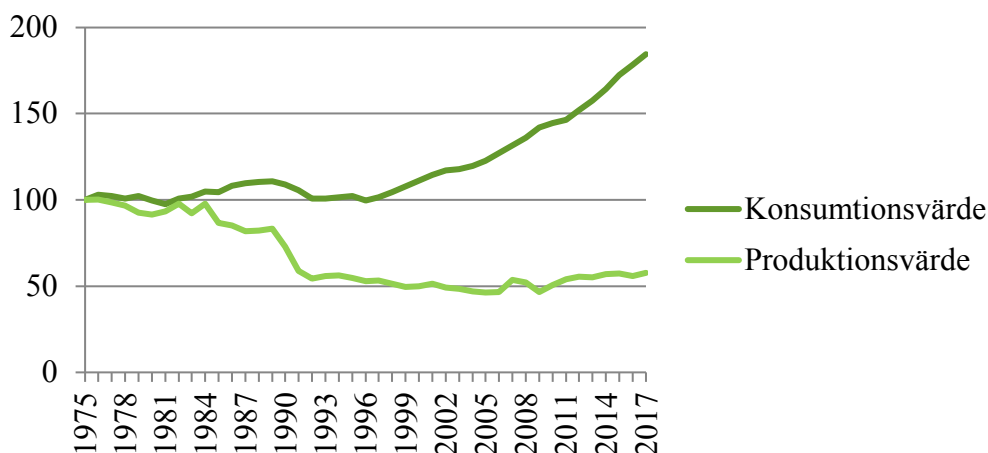
Den snabba tillväxten av svensk matmarknad är ingen tillfällighet. Den har pågått ända sedan 1995 när Sverige gick med i EU och takten har ökat. De första 10 åren i EU låg den reala tillväxten i genomsnitt på 1,8 procent per år. De senaste tio åren låg genomsnittet på 3,4 procent.

2016 ökade försäljningen på den svenska matmarknaden med 16 miljarder. Vi närmare granskning av tillväxten på matmarknaden under 2016 framgick det att 2 miljarder bestod i höjda priser och att 10 miljarder var ökad volym. Resterande 4 miljarder förklarades av att svenska folket köpte dyrare livsmedel. Det handlade då både om en övergång till produkter med högre kvalitet, om en övergång till dyrare former av mat, t ex mer kött och mindre potatis, och om en övergång till mer förädlade produkter, t ex mer färdigmat och fler halvfabrikat. Hur mycket som är vad gick inte att särskilja.

Den svenska matmarknaden har vuxit med 85 procent eller med drygt 150 miljarder sedan 1975 om inflationen räknas bort. Under samma tid har det reala produktionsvärdet från svenskt jordbruk sjunkit med 42 procent. Detta motsvarar 30 miljarder. Det finns dock ett tydligt trendbrott när Sverige gick med i EU. Fram tills dess stod matmarknaden och stampade på samma värde men efter 1995 har den vuxit snabbt. Jordbruksproduktionen har också ett

trendbrott 1995 men där handlar det om att det snabba bortfallet av värde planade ut. Kurvorna går dock hela tiden isär vilket betyder att någon annan tar en allt större del av värdet på marknaden.

Figur 6. Sektorns utveckling 1975-2017. Index - reala värden. 2017 är preliminär

Historiken bakom utvecklingen är ganska olik före och efter medlemskapet i EU. När Sverige gick med i EU blev svenskt jordbruk mer beroende av och mer fokuserat på prisutvecklingen på de internationella marknaderna för jordbruksråvaror än av efterfrågan på den svenska marknaden. Samtidigt som jordbruket har blivit mer beroende av internationella priser har konsumenterna på den svenska matmarknaden blivit allt mer oberoende av det inhemska utbudet. En stor del av tillväxten beror på att behov som tidigare inte tillgodosågs och som numera tillgodoses av importerade produkter.

Något som ofta påtalas när det gäller importen är att det handlar om produkter som är billigare än de vi producerar i Sverige och att detta beror på att de produceras med metoder som inte är tillåtna i Sverige. Detta är dock bara en del av helheten. Det stämmer att produktionsmetoderna skiljer sig men den huvudsakliga orsaken till att importerade produkter kan vara billigare är ofta att arbetskraften är billigare i de länder de kommer från. Detta kommer vi inte runt även om kraven på produktionsmetoderna skulle sänkas i Sverige. Man bör heller inte blunda för att det finns en omfattande import av livsmedel som kostar minst lika mycket som de svenska. Det handlar då om ostar, köttpålägg, korvar med mera som säljs till ett högt pris och detta går bra eftersom konsumenterna uppfattar att de har en kvalitet som inte finns i det svenska utbudet. Den kraftiga tillväxten av värdet på matmarknaden skulle aldrig ha kommit till stånd om konkurrensen i huvudsak handlade om lägsta pris. Så var det före 1995. Nu handlar det istället om rätt produkt till ett attraktivt pris vilket är något helt annat.

Livsmedelsföretagens konjunkturenkät för fjärde kvartalet 2013 indikerar ett trendbrott. I sitt konjunkturbrev i februari 2014 skriver de: *"Att döma av resultaten av i Livsmedelsföretagens nya konjunkturenkät ser vi en tydlig utveckling bort från lågpris till förmån för mer av kvalitet och upplevelse i konsumenternas val. Bortsett från att försäljningsökningen under fjolårets sista kvartal var det starkaste på över tre år, uppvisade producenternas premiumsortiment den allra starkaste ökningstakten, medan lågprissortimentet uppvisade en totalt negativ utveckling. Detta är ett mycket välkommet trendbrott och kan i sin förlängning påskynda en utveckling mot ännu mer av innovation och produktutveckling av högkvalitativa produkter inom svensk livsmedelsindustri"*.

Att det verkligen var ett trendbrott kan bekräftas nu. I sitt konjunkturbrev i mars 2015 skriver de: *2014 avslutades med den starkaste volymutvecklingen på fyra år för den svenska livsmedelsindustrin. För 2014 som helhet får dock försäljningsutvecklingen betraktas som svag. Bakom försäljningssiffrorna döljer sig dock desto mer spännande underströmmar. Framförallt syns en mycket tydlig tendens att svenska konsumenter efterfrågar mer premiumprodukter. Suget efter ökad matkvalitet har tilltagit ytterligare det senaste året visar konjunkturenkäten. Inom denna varukategori inryms bland annat ekologiska produkter, vilket livsmedelsproducenterna pekar ut som den hetaste trenden just nu.*

De senaste åren har suget efter premiumprodukter i viss mån riktats mot att svenska råvaror skall vara basen. Detta har lyft priserna för många svenska jordbruksråvaror och då särskilt för kött. Tack vara konsumenternas intresse för råvarornas ursprung har även jordbruket börjat få del av värdeökningen på matmarknaden. Detta speglas i Livsmedelsföretagens konjunkturbrev i juni 2017 där de uttrycker att lönsamheten för förädlingsföretagen pressas av ökade kostnader för inköp av råvara. I september påtalas också att tillväxten för det ekologiska sortimentet hämmas av brist på råvara vilket i förlängningen bör innebära högre priser. Restaurangerna tar också en allt större del av matmarknaden vilket är en värdeökning men också en utmaning för alla inblandade eftersom deras köpbeteende skiljer sig från den vanlige konsumentens.

För Västerbotten innebär förskjutningen mot dyrare livsmedel en utmaning men också stora möjligheter. Det gäller att hitta något som är unikt och som konsumenterna efterfrågar. Här har Västerbotten med sitt nordliga läge goda möjligheter att hitta unika produkter som inte bara kan säljas lokalt utan även till södra Sverige och till konsumenter i andra länder. Produkter som är attraktiva på restauranger kan vara en viktig marknadsföringskanal i detta. Så här skriver Livsmedelsföretagen om att använda restaurangerna som skyltfönster. *"Dagligvaruhandelns dominerande betydelse innebär inte att restaurangbranschen kan förbises. Dels som en stor viktig kund, förstås. Men också som skyltfönster och marknadsförare av leverantörsledets olika produkter. Det blir tydligt inte minst för landets dryckesproducenter, som ju allt*

som oftast möter restauranggästen i obruten varumärkesskrud. Igenkänning och gillande gör förstås att sannolikheten ökar att valet faller just på dessa produkter när restauranggästen besöker livsmedelsbutiken eller Systembolaget nästa gång.”

3 Marknadsläge bransch för bransch

3.1 Mjölk, 400 miljoner

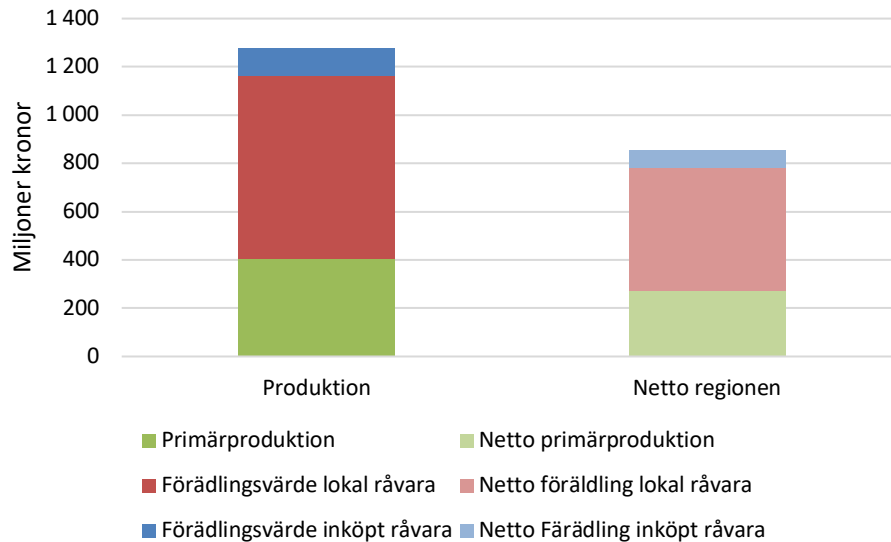
Mjölken är den i särklass största branschen i Västerbotten med 36 procent av produktionsvärdet i primärledet. Produktionsvärdet ligger på 400 miljoner i primärledet. I juni 2017 fanns det 206 mjölkbesättningar i Västerbotten. Dessa sysselsatte uppskattningsvis 300 personer omräknat till heltider.

Det finns också en omfattande förädlingsindustri för mjölk i Västerbotten. Norrmejerier dominerar kraftigt. De har två anläggningar i Västerbotten och en förädlingskapacitet som överstiger produktionen i länet. De transporterar därför mjölk från Jämtland och Västernorrland till sina anläggningar. Det finns även 5 EU-godkända gårdsmejerier i Västerbotten.

Produktionsvärdet för mejeriprodukter uppgår uppskattningsvis till 1 350 miljoner kronor. Tre fjärdedelar av Norrmejeriers omsättning har då antagits höra till anläggningarna i Västerbotten. Mejerierna skapar sysselsättning åt närmare 400 personer. I detta ingår även förädling av mjölkråvara som hämtas från angränsande län.

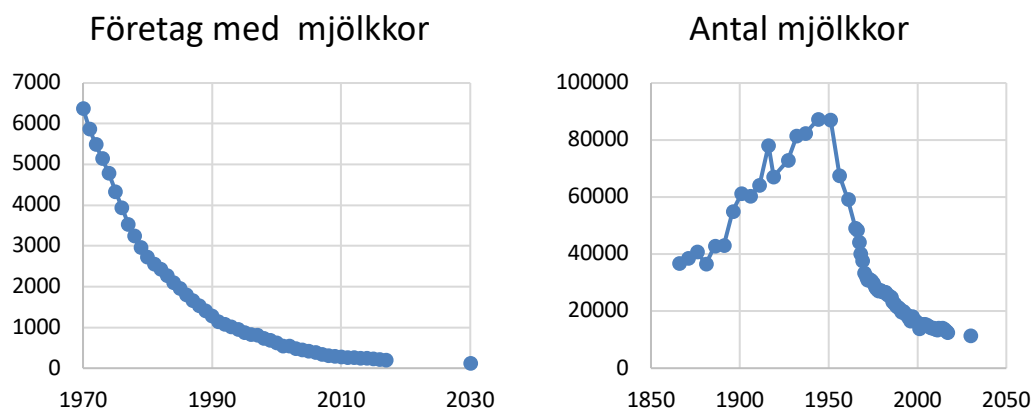
Läggs både primärproduktion och förädling samman svarar mjölken för cirka 700 arbetstillfällen i Västerbotten. Räknat i pengar beräknas branschen generera ett netto på 850 miljoner kronor som stannar i länet. I primärledet uppskattas det att ungefär två tredjedelar av produktionsvärdet går till löner samt inköp av varor och tjänster i länet. I förädlingsledet har först råvarudelen räknats bort. Detta ger ett förädlingsvärde på 870 miljoner. Därefter antas två tredjedelar av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet. Observera att råvaruvärdet för mjölkråvaror från angränsande län inte ingår i figur 7. Detta gör att stapeln med produktion inte riktigt når upp till 1 350 miljoner kronor som är värdet av de mejeriprodukter som säljs från mejeri.

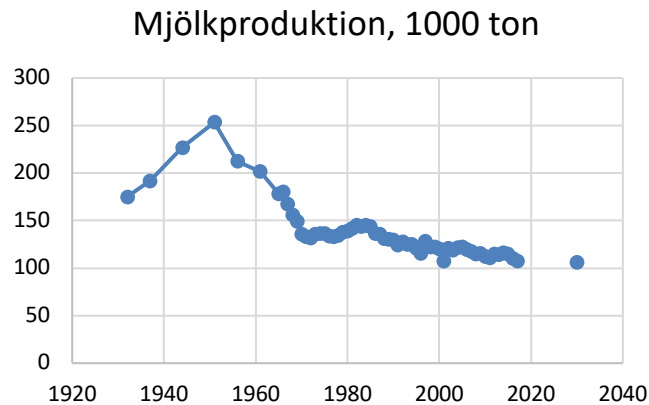
Figur 7. Produktionsvärde för mjölk i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Mjölproduktionen genomgår en snabb förändring. I juni 2017 fanns det 206 mjölkbesättningar i Västerbotten. 17 år tidigare (år 2000) fanns 623 mjölkbesättningar. En enkel framskrivning indikerar att det bara kommer finnas 123 kvar år 2030. Antalet mjölkkor minskar också men inte lika snabbt. Om trenden står sig kommer det finnas 11 300 mjölkkor år 2030 vilket innebär att de 123 mjölkgårdarna kommer ha 92 kor vardera i genomsnitt. Invägningen skulle i sådana fall i princip vara oförändrad eftersom avkastningen per ko också ökar. Det handlar om en minskning med 2 procent från dagens 108 000 ton till 106 000 ton. 2017 fanns det 12 600 mjölkkor på de 206 mjölkgårdarna vilket innebär ett genomsnitt på 61 kor per gård.

Figur 8. Mjölkgårdar, mjölkkor och mjölkproduktion i Västerbotten

Även om trenden varit stabil i många år så behöver det inte bli så. Trenden kan brytas och volymen kan öka. Den ekonomiska beräkningen i datamodellen SASM indikerar att det på strikt ekonomisk bas borde kunna vara 12 500 mjölkkor i kvar i Västerbotten år 2030. Allt finns på plats. Gårdarna finns, arealen finns, kunnandet finns, regionala ersättningar som neutraliserar kostnadsnackdelarna av det nordliga läget finns. Det är dock inte första gången som SASM indikerar att produktionen borde komma att öka i Västerbotten och ändå har trenden varit en minskning. Kanske finns förklaringen till detta inte i de strikt ekonomiska faktorerna utan i saker runt omkring. Kanske är det svårt att få tag i arbetskraft, kanske är det svårt att få tillgång till areal eftersom det krävs arrende från ett stort antal personer. Kanske är det problem att få kompetent service till mjölkrobotar och annan teknisk utrustning. Kanske saknas sociala nätverk som gör att unga familjer vill bosätta sig och vara verksamma på mjölkgårdar i Västerbotten.

Frågorna blev många men svaren finns hos de 15-tal producenter som avvecklar i år. Varför har de valt att avveckla istället för att utveckla? Är svaret att det beror på åldern blir följdfrågan varför det inte finns någon som tar över. Man kan också ställa frågan vad som händer med deras gårdar nu? Troligtvis kan man ganska snabbt hitta ett antal faktorer som leder till avveckling. Kan man genom ett strategiskt arbete eliminera någon av dessa kan trenden med vikande volym snabbt vändas. Det räcker att skapa förutsättningar som en gång vart femte år förmår ett av mjölkföretag som annars trendmässigt kommer att avveckla produktionen att istället satsa och utveckla. Invägningen skulle då vika uppåt.

Det räcker dock inte riktigt att bara titta på invägningen. Antalet aktiva företag minskar ändå och detta utarmar bygden. Dras trenden ut till 2050 finns det bara 55 mjölkgårdar kvar i Västerbotten. Detta blir nästan ohållbart. En av drivkrafterna bakom storleksutvecklingen är att yngre familjer vill ha en dräglig arbets-situation. De vill ha en arbetsplats med arbetskamrater och möjlighet till normala arbetstider. Då duger inte det klassiska familjejordbruket utan då krävs

en företagsstorlek som kan ge sysselsättning och inkomst åt minst fyra personer.

För att bryta detta mönster krävs ett nytt tankesätt. Det räcker inte att göra mer av samma. En intressant möjlighet är istället att splittra leveransen och utveckla en viss förädling på gården. De som lyckas med detta får en kraftig expansion av verksamheten på gården. Produktionsvärdet ökar och företaget växer. I många fall blir förädlingsverksamheten större och viktigare än primärproduktionen. Den skapar också ett helt annat socialt nätverk.

Det finns idag 5 EU-godkända gårdsmejerier i Västerbotten som förädlar komjölk. Dessa skulle säkert kunna bli 20. Hälften är kanske producenter som ändå skulle vara kvar men sju av dem skulle kanske upphört och då har vi med god marginal den ökning som krävs för att även få volymen att öka. En annan intressant möjlighet skulle vara att två mjölkgårdar som var för sig har svårt att få tillräckligt med areal på nära håll för att kunna expandera istället samverkar. En koncentrerar sig på mjölkarna och en på ungdjur, kvigor och sinkor. Båda kan då vinna skalfördelarna av att expandera utan att de behöver mer areal i närområdet.

Huvuddelen av den potential som finns i mjölken utnyttjas dock redan idag. Det finns en omfattande primärproduktion och en förädlingsindustri som har kapacitet utöver detta. Det finns också en flaggskeppsprodukt i Västerbottensosten som inte bara ger ett högt värde utan också en stark regional identitet. Det går bara att göra Västerbottensost i Västerbotten med mjölk från Västerbotten. Viss potential till ökning finns ändå i att antalet kor skulle kunna hållas oförändrat och att den årliga ökningen i avkastning då skulle kunna ge ökad produktion. Förädlingsvärdet skulle också kunna ökas genom fler produkter med Västerbottnisk prägel. Många av dessa skulle kunna komma från små gårdsmejerier som ett komplement till Norrmejeriers sortiment med produkter med något större volym.

3.2 Vilda bär, 160 miljoner

När man talar om bär i Västerbotten är det de vilda bären som är den stora tillgången och det mest unika. Tyvärr finns det ingen officiell statistik med uppgifter om vilda bär. Många data är därför osäkra. Enligt skattningar från Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) uppgår den biologiska produktionen av skogsbär till mer än 500 000 ton per år i Sverige. Den största volymen består av blåbär, därefter kommer lingon, kråkbär och hjortron. Med ledning av de inventeringar som genomförts bedöms omkring en femtedel av Sveriges skogsbär finnas i Västerbotten. Det handlar då om 100 000 ton.

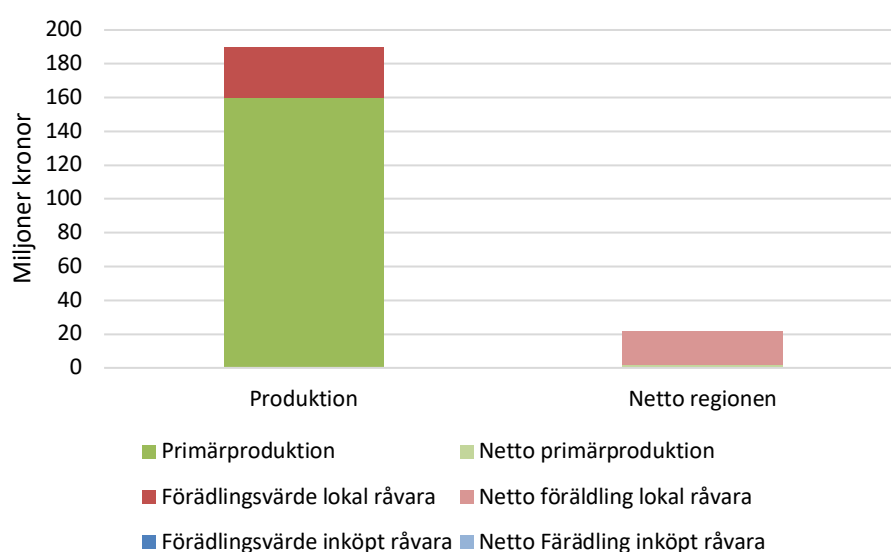
Nästan all kommersiell plockning sker i norra Sverige och då främst i tre kommuner i Västerbotten, Åsele, Lycksele och Dorotea. De skattningar som gjorts indikerar att det plockas cirka 25 000 ton per år kommersiellt och

ytterligare 10 000 ton per år för husbehov i Sverige. Uppskattningsvis sker 40 procent av den kommersiella plockningen men bara några få procent av plockningen för husbehov i Västerbotten. Det handlar då om cirka 11 000 ton. Detta motsvarar drygt 10 procent av bären i länet. Vid försäljning till uppköpare ligger priset för blåbär kring 15 kronor per kilo, lingon kring 10 kronor per kilo och hjortron runt 50 kronor per kilo. Detta ger ett värde på cirka 160 miljoner kronor i Västerbotten. Beräkningen är dock mycket osäker.

Det som är anmärkningsvärt i sammanhanget är att knappast något av råvaruvärdet stannar i regionen. Bären är gratis i skogen så markägaren får ingen del av pengarna. Kostnaden ligger istället i plockningen som nästan uteslutande utförs av utländsk arbetskraft. Inte heller dessa pengar stannar i regionen. Det finns heller inte någon omfattande förädlingsindustri i Västerbotten. Huvuddelen av bären är inte ens rensade och packade när de lämnar länet. Bara detta enkla steg skulle fördubblat värdet på bären. Nu går vinsten av rensningen istället till företag i Norrbotten, Blekinge, Finland och i Baltikum.

Danica foods AB är det enda större förädlingsföretaget i Västerbotten. De omsätter 120 miljoner och har 22 anställda i sin anläggning i Lycksele. De tillverkar sylt och marmelad. Enligt uppgift från företaget är ungefär hälften av råvaran skogsbär från regionen. Förädlingsvärdet av de vilda bären blir därmed omkring 30 miljoner kronor. Detta när råvaruvärdet har dragits bort från försäljningsvärdet.

Figur 9. Produktionsvärde för vilda bär i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

De vilda bären är ett flaggskepp för Västerbotten och de står för det vilda, det rena och för de stora vidderna. Produkterna säljs över hela världen och uppfattas ofta som unika. De enda pengar som stannar i regionen är den halva av lönen till de 22 anställda hos Danica foods som kan kopplas till förädlingen av skogsbären, lite inköpta tjänster och förnödenheter till produktionen samt lite pengar från några småskaliga mathantverkare. Allt annat går regionen förbi trots att det är Västerbotten som har bären. Här kan man tala om affären som går regionen förbi.

Den outnyttjade potentialen är dock otroligt stor. Bara genom att rensa och packa bären i säck kan värdet fördubblas. Tar man sedan ett steg till och framställer drycker, torkade produkter och extraherade hälsosubstanser från bären kan värdet mångdubblas. Sker det på plats stannar dessutom en stor del av pengarna i regionen. Det finns dessutom en stor potential i att ta tillvara mer bär ur skogarna. Idag plockas bara drygt 10 procent av bären i länet. Detta skulle kunna fördubblas. Hälsotrenden är då en mycket intressant marknad eftersom det finns goda möjligheter att utvinna hälsobringande ämnen ur de vilda bären. Rätt utnyttjat bör de vilda bären kunna generera många arbetstillfällen och mycket pengar till regionen.

3.3 Nötkött, 134 miljoner

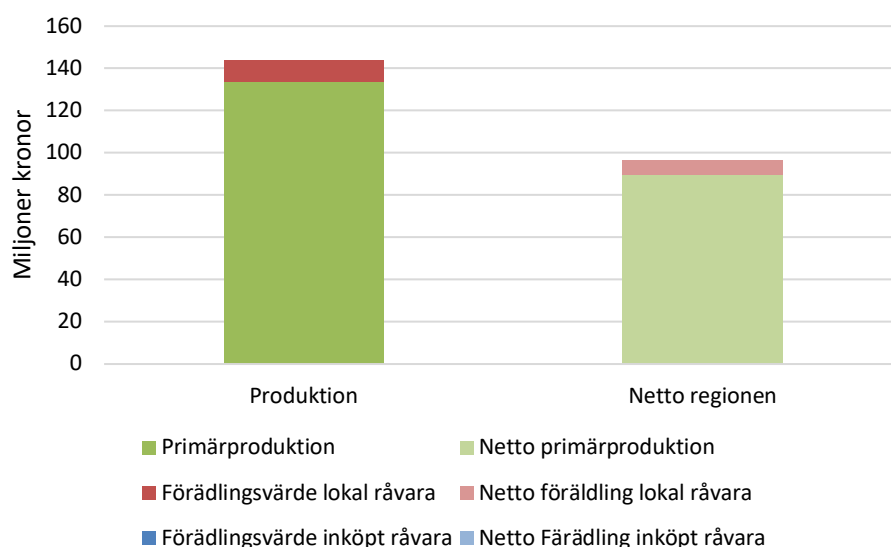
Nötkött är den tredje största branschen i råvaruledet i Västerbotten med ett produktionsvärde på 134 miljoner vilket är 13 procent av totalen. Ändå har Västerbotten förhållandevis få företag som är inriktade på produktion av nötkött. Sammanlagt finns det 246 företag med nötkreatur som inte är mjölkföretag. Dessa företag sysselsätter uppskattningsvis 205 personer omräknat till heltider. Drygt hälften av företagen (133 st) har kor för köttproduktion. De övriga är specialiserade på uppfödning av kalvar. I Sverige som helhet finns det tre gånger fler företag med köttproduktion än det finns mjölkföretag. I Västerbotten väger det ganska jämnt.

Det är bara en liten del av de nötkreatur som föds upp i Västerbotten som också slaktas och förädlas i länet. Det finns tre slakterier som är godkända för nöt, Strömdahla, Burträskbygdens Kött AB och Ekoranchen. De slaktar omkring 500 nötkreatur per år tillsammans vilket motsvarar 5 procent av produktionen i Västerbotten. Värdet av det förädlade köttet är beroende av i vilken form det slutligen säljs. En grov skattning är att 500 nötkreatur betingar ett värde på 15 miljoner i förädlad form. Detta ger ett förädlingsvärde på 10 miljoner kronor när kostnaden för inköp av djur har räknats bort. Räknat i sysselsättning ger förädlingen av nötkött underlag för en handfull heltider. I praktiken är det dock betydligt fler personer inblandade men de arbetar då även med annat kött.

Räknat i pengar beräknas branschen generera ett netto runt 100 miljoner kronor som stannar i länet. I primärledet uppskattas det att ungefär två tredjedelar av produktionsvärdet går till löner samt inköp av varor och tjänster

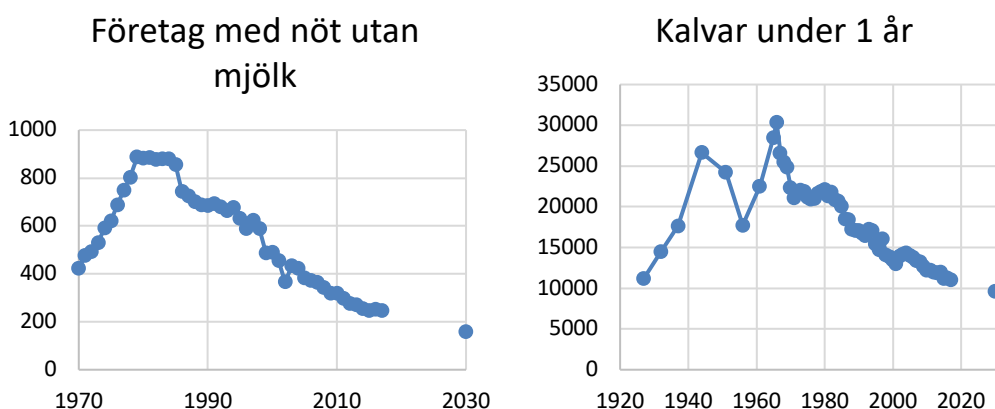
i länet. I förädlingsledet antas två tredjedelar av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet.

Figur 10. Produktionsvärde för nötkött i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Det är svårt att hitta bra data för att visa utvecklingen historiskt för den specialiserade köttproduktionen. Ett sätt är att titta på antalet företag med nötkreatur som inte har mjölkkor och på antalet kalvar under 1 år. Kalvarna speglar då slaktvolymen. Trenden är då tydligt nedåtgående både gällande antal företag och antal djur.

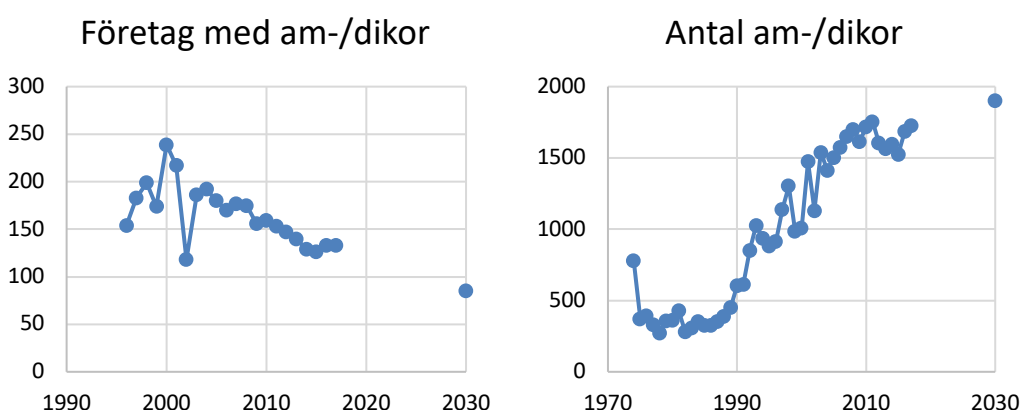
Figur 11. Antal gårdar med köttproduktion 1970-2030 och antalet kalvar 1927-2030

När det gäller am- och dikor är utvecklingen mer svåröversiktlig. Antalet am- och dikor ökade kraftigt fram till 2011 men föll sedan tillbaka till 2015 för att

åter öka 2016. Utgår man från utvecklingen fram till 2010 blir trenden en kraftig ökning men sedan kom fem år med en tydlig nergång. 2016 och 2017 har dock antalet vikit uppåt igen vilket sannolikt är en följd av ett högre pris på svenskt nötkött. En annan parameter som påverkar utvecklingen är utformningen av de regionala stöden. Där kan det vara så att am- och dikor var lite missgynnade i förra programperioden men att utfallet är något gynnsammare nu. Pricken för 2030 i diagrammet har därför lagts med en viss tro på att de senaste åren varit en tillfällig svacka. Antalet besättningar har däremot minskat sedan toppen år 2000 vilket innebär att trenden går nedåt. Även där ökade dock antalet 2016 men sedan har det planat ut 2017. Frågan är om ökningen 2016 är ett tillfälligt hack i den nedgående kurvan eller om det är ett bestående trendbrott. Prognosen är att det snarare är ett hack i kurvan än en bestående förändring vilket då indikerar fortsatt ökande besättningsstorlek på de kvarvarande gårdarna. Skulle båda prognoserna slå in skulle det bli en genomsnittlig besättningsstorlek på 22 kor år 2030. Nu är genomsnittet på 13 kor.

Figur 12. Antal gårdar med am/dikor 1996-2030 och antalet kor 1974-2030

Det finns också en obalans mellan antalet kor och antalet ungnöt i Västerbottens län. Det föds upp något mindre än 0,8 ungnöt per ko i Västerbotten medan det föds upp 0,9 ungnöt per ko i Sverige som helhet. Detta betyder att 1 500 kalvar säljs och föds upp utanför länet. Detta är givetvis en missad potential. Utflödet av kalvar ökade mellan 2008 och 2015 men 2016 och 2017 förbättrades läget något. Förklaringen till det stora utflödet av kalvar finns sannolikt i utformningen av de regionala stöden och i de lokala slakteriernas agerande. Förändringar på dessa punkter ligger sannolikt också bakom att läget förbättrats 2016.

Den ekonomiska beräkningen i datamodellen SASM indikerar att det på strikt ekonomisk bas borde kunna vara 5 000 am- och dikor i Västerbotten år 2030. Det är alltså mer än det dubbla mot idag. De kalvar som föds i Västerbotten

skulle också vara lönsamma att ha kvar så att de kan födas upp på plats. Det kan tyckas vara orealistiskt med en så kraftig ökning av köttproduktionen men det är både möjligt och lönsamt. Beräkningen i avsnitt 2.6 visade att produktionen av mjölk och kött skulle kunna fördubblas om den nuvarande vallarealen utnyttjades mer effektivt. Så länge som inte mjölken är i närheten av fördubblad volym innebär detta att möjligheterna till ökad köttproduktion nästan är obegränsade om man utgår från tillgången till foder och bete.

En hämmande faktor är att det inte finns något större slakteri i Västerbotten. Förädlingsindustrin fungerar ofta som en motor i utvecklingen men när det saknas lokala aktörer blir det svårare. Nu sker huvuddelen av slakten i angränsande län. Detta gör det svårare att hitta en Västerbottnisk profil på det kött som produceras.

3.4 Fisk, 124 miljoner

En annan viktig del i Västerbotten är fisket och odlingen av fisk. Yrkesfiske kan både ske till havs och i sötvatten. Enligt Havs- och vattenmyndigheten förekommer dock för närvarande inget yrkesmässigt fiske i sötvatten i Västerbotten. Där finns istället ett omfattande fritidsfiske.

Det yrkesmässiga havsfisket landade fisk och skaldjur till ett värde av 900 miljoner kronor i Sverige 2016. Hur stor del av detta som landades i Västerbotten är svårt att veta. Det fanns dock 46 båtar för yrkesmässigt fiske i Västerbotten. Viktas dessa efter storlek mätt i bruttodräktighet (ton) och i maskinstyrka får man fram att ungefär en procent landades i Västerbotten. Det handlar då om fisk och skaldjur för cirka 9 miljoner. En genomgång av bokslutsdata för de 25 företag som är registrerade för saltvattensfiske indikerar också att värdet av fisken kan ligga på den nivån när den landas, det vill säga före förädling.

Det finns också ett omfattande fritidsfiske i Västerbotten. Havs- och vattenmyndigheten uppskattar att 1,6 miljoner personer ägnade sig åt fritidsfiske någonstans i Sverige vid något tillfälle under 2015. Fångsten beräknades till 15 300 ton, detta när den fisk som släppts tillbaka räknats bort. Värderas de olika fisksorterna med det pris som yrkesfiskarna får ger det ett totalt värde på 600 miljoner kronor. Hur mycket av detta som är fångat i Västerbotten framgår inte. Det finns dock en viss regional uppdelning av antalet dagar som läggs på fritidsfiske. Med ledning av den kan det uppskattas att drygt 6 procent av den tid som ägnas åt fritidsfiske läggs i Västerbotten. Fångas lika mycket per dag i olika delar av landet medför det ett värde på 38 miljoner för fisk från fritidsfisket i Västerbotten. Detta är dock bara värdet av fisken. Havs- och vattenmyndigheten uppskattar även att fritidsfiskarna har kringkostnader för fiskekort, fiskeredskap, mat, boende med mera till ett värde av 3,6 miljarder kronor och ytterligare 11,3 miljarder kronor för fleråriga investeringar i form av dyrare fiskeredskap, båtar mer mera. Omkring 900 miljoner av detta borde vara

kopplat till fritidsfisket i Västerbotten. Kringaktiviteterna kring fritidsfisket är alltså en betydligt större inkomstkälla till Västerbotten än värdet av all fisk som fångas i länet. Kringaktiviteterna räknas dock inte in i värdet för livsmedelsproduktionen.

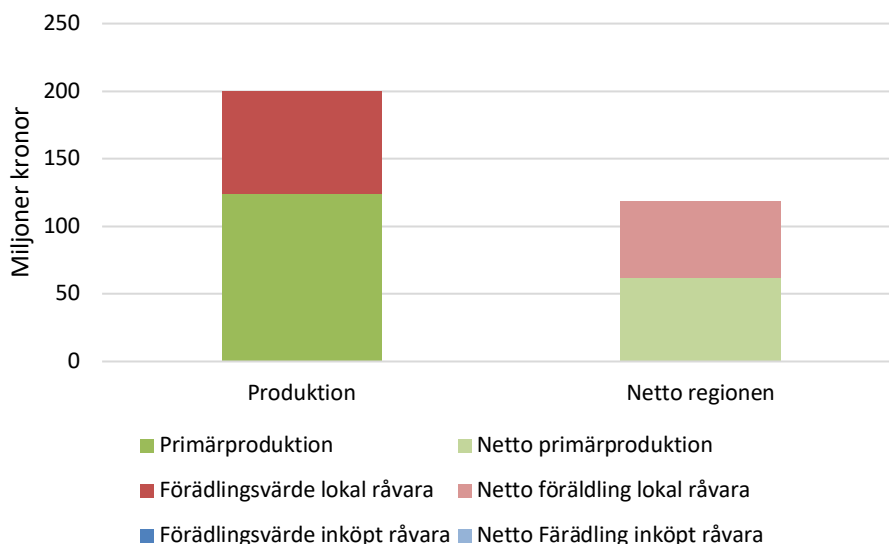
Odling av fisk är också viktigt i Västerbotten. Enligt statistik från jordbruksverket finns det 6 aktiva odlingar med matfisk i Västerbotten. Det odlades 13 500 ton matfisk till ett värde av 487 miljoner kronor per år i Sverige 2016. Eftersom var sjätte fisk odlas i Västerbotten ger detta ett värde på 77 miljoner. Umlax AB och Överumans Fisk AB har de största odlingarna. Umlax fokuserar för närvarande på röding och har egen förädling. Överumans fisk odlar regnbåge som säljs till Finland efter slakt för vidare förädling. Uppskattningen på 77 miljoner stämmer relativt väl med den uppskattning som kan göras utifrån boksluten för de större företagen. Värdeökningen i förädlingen har då räknats bort.

Sammanlagt ger beräkningarna ett värde på 124 miljoner för fisk och fiskodling i länet vilket motsvarar 6 procent av all matfisk i Sverige. Odlingar för utplanteringar är då inte medräknade. Förädlingsvärdet är heller inte medräknat utan detta avser värdet när fisken landas och när den lämnar odlingarna. När sedan fisken är rensad och packad är värdet betydligt högre.

Fisket och fiskodlingarna är också basen för en omfattande förädlingsindustri. Det finns 13 anläggningar i Västerbotten som är EU-godkända för att hantera fisk och fiskprodukter och ytterligare några som inte är EU-godkända. Umlax AB är störst med en omsättning på 83 miljoner och 37 personer anställda. Då ingår dock även personal till odlingarna. Botnia Fisk i Skellefteå AB har varit näst störst med en omsättning på 45 miljoner och 17 anställda. Företaget har dock gått i konkurs så det är oklart hur det blir framöver. Norums Fiskrökeri Aktiebolag och M Bergmans Fisk i Vilhelmina AB kan också nämnas. De har tillsammans en omsättning strax över 30 miljoner och 17 anställda. Räknas inköpsvärdet av fisken bort från förädlingsföretagens försäljningsvärde ger det ett förädlingsvärde på närmare 80 miljoner kronor.

Räknat i pengar beräknas branschen generera ett netto runt 120 miljoner kronor som stannar i länet. I fiskodlingen uppskattas det att ungefär en fjärdedel av produktionsvärdet går till löner samt inköp av varor och tjänster i länet. I yrkesfisket bedöms halva värdet stanna i länet och i fritidsfisket tre fjärdedelar av värdet. På sätt och vis borde fritidsfisket ha betydligt högre belopp eftersom de som fiskar betalar stora summor för fiskekort, boende med mera men det är inte inräknat. I förädlingsledet har först råvarudelen räknats bort. Därefter antas tre fjärdedelar av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet. Beräkningen är dock mycket osäker.

Figur 13. Produktionsvärde för fisk i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Volymmässigt är tillväxten för fångad fisk begränsad men sannolikt går det att arbeta mer när det gäller värdet eftersom denna fisk som är unik. Odlingen av fisk har egentligen inga direkta volymbegränsningar men de strikta reglerna kring tillstånden begränsar och den långa handläggningstiden begränsar. I dagsläget finns dock en outnyttjad potential i beviljade tillstånd som inte används.

3.5 Frukt, grönsaker och prydnadsväxter, 85 miljoner

Trädgårdsväxter i form av frilandsodlingar och växthus är den femte största branschen i Västerbotten. Detta räknat i primärledet. 2014 stod Västerbotten för 2,5 procent av Sveriges växthusyta men bara för 0,4 procent av arealen med frilandsodling. Det finns inga nyare länsdata för trädgårdsoodlingen men enligt jordbruksstatistiken verkar frilandsodlingen på åker ha minskat fram till 2017.

Värdet av trädgårdsproduktionen är svår att få fram. Baserat på värdet i Sverige fördelat per län efter yta och skördenivå går det få fram att växthusen och frilandsodlingarna i Västerbotten står för ett försäljningsvärde på drygt 50 miljoner där huvuddelen kommer från växthusodlingarna. Beräkningen är dock mycket osäker eftersom det knappast finns några officiella uppgifter om vad som odlas i växthusen.

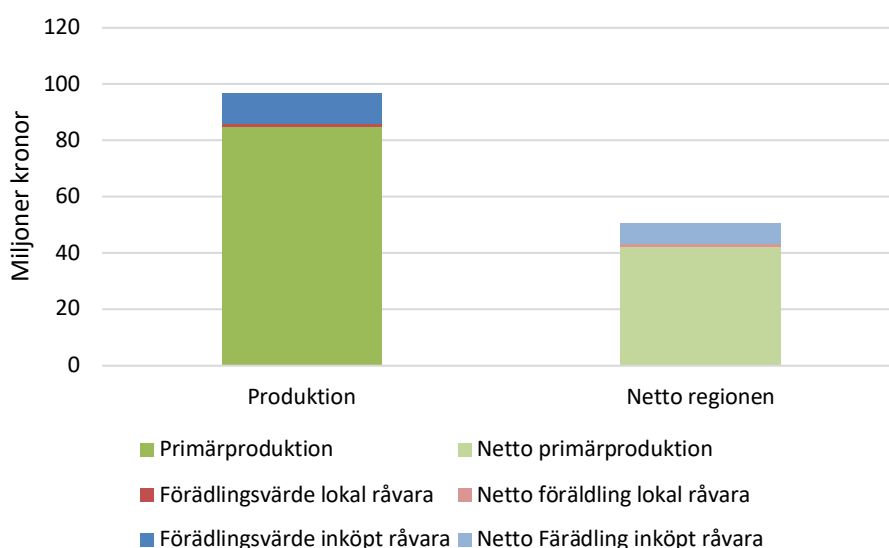
Ett annat sätt att skatta värdet är att utgå från boksluten för de större företagen. AB Hällnäs Handelsträdgård dominerar då med en omsättning på 62 miljoner kronor och 24 anställda. Därefter kommer BE Trädgård AB med 11 miljoner och 5 anställda samt Blomstertorget i Norr AB med en omsättning på 4 miljoner kronor och 2 anställda. Totalt kan omsättningen för de företag som är registrerade för trädgårdsoodling summeras till cirka 90 miljoner. I detta ingår

dock lite verksamhet som inte är primärproduktion av trädgårdsväxter. Det eftersom några företag kombinerar trädgårdsodlingen med annan verksamhet. En rimlig skattning är därför att växthusen och frilandsodlingarna i Västerbotten står för ett försäljningsvärde på cirka 85 miljoner kronor. Ungefär hälften av detta antas stanna i regionen genom att pengarna går till löner samt inköp av varor och tjänster i länet. Uppskattningen är dock mycket osäker.

Det finns också viss förädling av frukt och grönsaker i Västerbotten. Grönsaksfabriken i Norr AB har en kombination av grossist, förädling och transportverksamhet. De hade en omsättning på 26 miljoner kronor 2016 och sysselsatte 10 personer som ett genomsnitt över året. Drygt halva försäljningsvärdet gick till inköp av råvaror och förnödenheter. Förädlingsvärdet ligger därmed kring 12 miljoner kronor. Huvuddelen av de råvarorna köps in utanför Västerbotten. Det finns några företag till som handlar med grönsaker men där är det oklart om de även har förädling.

Det är svårt att veta hur mycket av pengarna från trädgårdsväxterna som verkligen stanna i regionen. Uppskattningsvis handlar det om cirka 50 miljoner kronor. I primärledet uppskattas det att 50 procent av produktionsvärdet går till löner samt till inköp av varor och tjänster i länet. I förädlingsledet har först råvarudelen räknats bort. Därefter antas 67 procent av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet.

Figur 14. Produktionsvärde för trädgårdsväxter i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

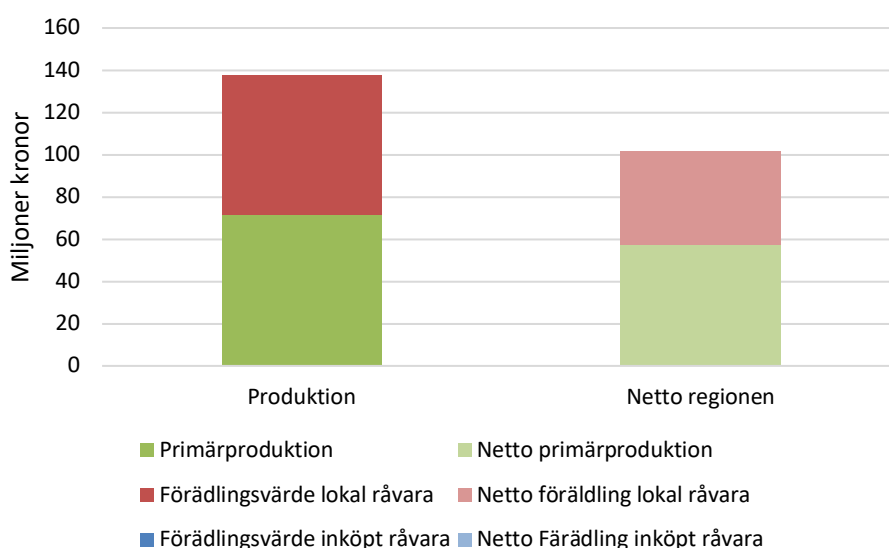
3.6 Kött från vilt, 72 miljoner

Kött från vilt är en doldis genom att värdet av detta kött sällan beaktas. 2015 fälldes 11 500 älgar, 1 900 rådjur och 100 kronhjortar i Västerbotten till ett värde av 72 miljoner i uppköparledet. Data för 2016 är inte tillgängliga ännu

men läget har varit relativt stabilt över åren. Västerbotten står därmed för 16 procent av allt älgkött som produceras i Sverige. Beräkningen bygger ett inköpspris på 47 kronor per kilo för älg och 30 kronor per kilo för hjort och rådjur samt en genomsnittlig slaktvikt på 130 kilo för älg, 25 kilo för kronhjort och 18 kilo för rådjur.

Det finns tio anläggningar i Västerbotten som är EU-godkända för hantering och styckning av kött från vilt. Många av dessa är även godkända för ren. I samband med styckningen minskar vikten till 75 procent av slaktvikten. Priset stiger dock till 100 – 120 kronor per kilo. Detta ger ett förädlingsvärde på 53 miljoner kronor. Mycket av köttet kommer visserligen inte ut på marknaden utan hamnar i frysboxen hos jägarna själva. Värde av detta kött räknas dock på samma sätt som om det såldes. Styckningen sker också ofta som legostyckning av något förädlingsföretag. Läger man även till förädlingsvärdet för det kött som går vidare till förädlade charkprodukter landar värdet av viltköttet kring 140 miljoner kronor. Eftersom det inte går att få fram data om charkproduktionen har det då antagits att 10 procent av köttet går vidare till charkproduktion och att värdet av detta kött fördubblas. Detta innebär ett beräknat förädlingsvärde på 13 miljoner kronor i charkproduktionen.

Figur 15. Produktionsvärde för kött från vilt i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Det är svårt att bedöma hur stor del av värdet från viltkött som stannar i regionen. Uppskattningsvis är det runt 100 miljoner kronor, 60 från primärledet och 40 från förädlingen. I primärledet uppsattas det att 80 procent av produktionsvärdet stannar hos jägaren eller går till avgifter och inköp av varor och tjänster i länet. I förädlingsledet har först råvarudelen räknats bort. Därefter antas två tredjedelar av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet.

Huvuddelen av den potential som finns i viltköttet utnyttjas redan idag. Jakten styrs av tillgången på djur och det finns en förädlingsindustri som har kapacitet ta hand om det som skjuts. Viss potential till ökning finns ändå i att en större andel av köttet skulle kunna förädlas mer. Gärna då till produkter med Västerbottnisk prägel.

Utöver köttet ger jakten även betydande inkomster till regionen i form av jaktturism. Där finns sannolikt även en potential till ökade inkomster. Jaktturismen ligger dock utanför det som beräknas i detta arbete.

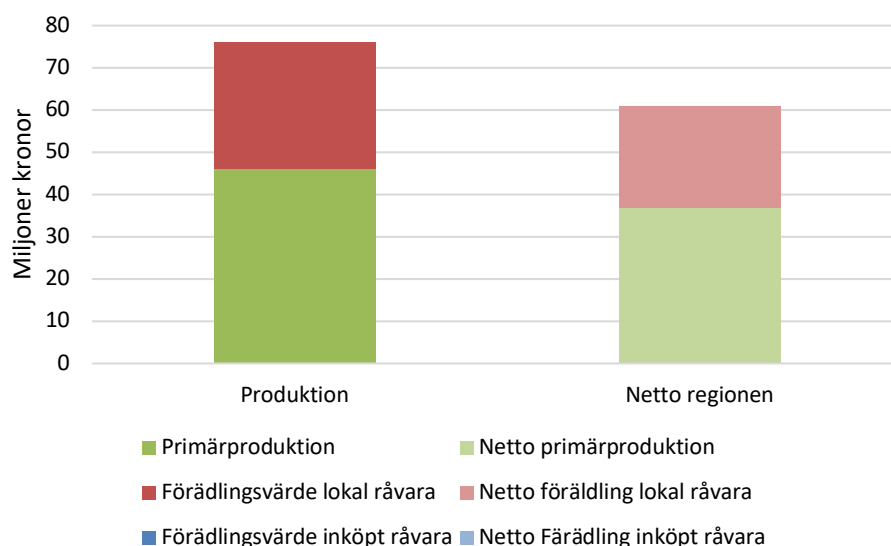
3.7 Ren, 46 miljoner

Det finns ungefär 250 000 renar i Sverige och 50 000 av dessa finns i Västerbottens län. Säsongen 2016/17 uppgick slaktvärdet för renarna till 30 miljoner kronor i Västerbottens län. Sedan tillkommer 16 miljoner i prisstöd och i ersättning för renar som skadas eller dödas av rovdjur, tåg eller trafik. Detta ger ett sammanlagt produktionsvärde på 46 miljoner i Västerbottens län. Detta enligt data från sametinget.

Renen är också en produkt som är profilerad i sig själv. Den är unik både som djurslag, som produktionsmetod och i geografisk position. Det är också en produkt som säljer över hela världen och där Västerbotten har en omfattande förädlingsindustri. Det finns inte mindre än 9 EU-godkända renslakterier och 7 anläggningar som är EU-godkända för beredning och förädling av renköttet. Många av dessa är även godkända för hantering av annat vilt.

Det har inte gått att få fram ett pris på renköttet efter styckning och annan förädling. Uppskattningsvis handlar det om att värdet fördubblas i förädlingsledet. Det skulle innebära att det tillkommer ett förädlingsvärde på 30 miljoner kronor. Det är också svårt att bedöma hur stor del av värdet från viltkött som stannar i regionen. Uppskattningsvis är det runt 60 miljoner kronor varav drygt hälften från primärledet. I primärledet uppskattas det att 80 procent av produktionsvärdet går till löner samt till inköp av varor och tjänster i länet. I förädlingsledet har först råvarudelen räknats bort. Därefter antas 80 procent av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet.

Figur 16. Produktionsvärde för ren i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Volymmässigt är tillväxten begränsad av regleringar gällande rennäringen. Värdemässigt går det alltid att komma lite längre. Det kan dock konstateras att värdet i denna unika produkt tillvaratas bra redan idag. Potentialen för tillväxt är därmed begränsad.

3.8 Spannmål, 36 miljoner

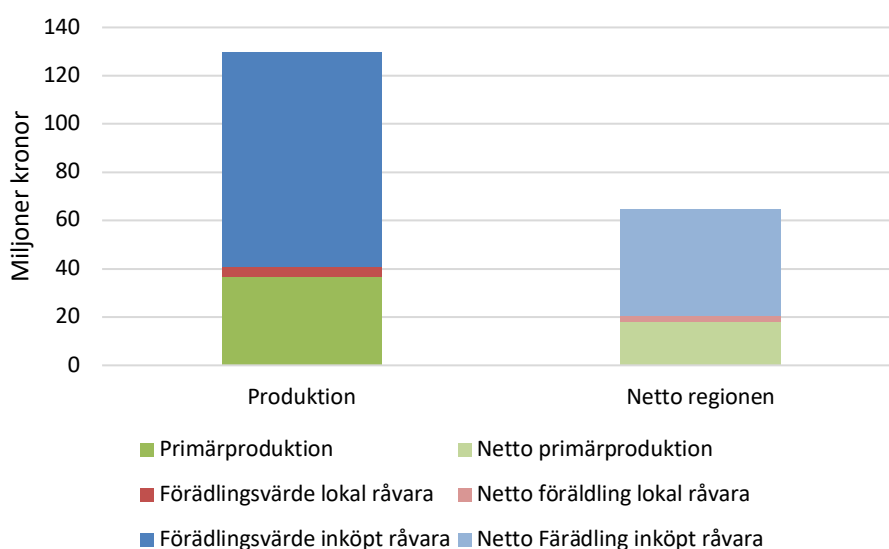
Det odlas nästan 9 000 hektar spannmål i Västerbotten. Detta motsvarar 13 procent av åkermarken. Odlingen är ganska unik. Det är bara i de nordiska länderna som det odlas så spannmål så långt norr ut i hela världen. Ändå är odlingen ganska anonym. I primärledet beräknas produktionsvärdet ligga kring 36 miljoner kronor. Huvuddelen går till djurfoder och detta utan att det unika i fodret uppmärksammas på något sätt. Odlingen täcker heller inte mer än halva behovet av fodersäd.

Västerbotten har också en stor bageriindustri. Nyåkers pepparkakor är giganten. De har en omsättning på 95 miljoner kronor. 40 miljoner går till inköp av råvaror, däribland spannmål, och 25 miljoner kronor går till löner. Det finns även många mindre bagerier. Vissa är nischade på lokala specialiteter som tunnbröd. Totalt beräknas bagerierna tillsammans omsätta 140 miljoner kronor och de sysselsätter 90 personer. Ungefär en tredjedel av försäljningsvärdet beräknas gå till inköp av råvaror. Mjölet är en viktig del men det behövs även annat för att baka pepparkakor och bröd.

Behovet av brödsäd är långt större än det som odlas så huvuddelen av bagerierna mjöl kommer från andra delar av Sverige. Det finns heller ingen kvarnindustri i länet som kan förse bagerierna med mjöl.

Bageriernas förädlingsvärde beräknas ligga kring 93 miljoner kronor och hälften av detta uppskattas stanna i länet i form av löner och inköp av varor och tjänster i länet. Halva produktionsvärdet från odlingen beräknas också stanna i länet. Spannmålen skulle i så fall generera ett netto på 65 miljoner kronor som stannar i länet, därav 18 miljoner från odlingen 47 från bagerierna. Dessa uppgifter är dock ganska grova uppskattningar.

Figur 17. Produktionsvärde för spannmål i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Slutsatsen är att Västerbotten har en världsunik odling av spannmål där det unika i produkten inte tillvaratas. Spannmålen hanteras i huvudsak som vilken spannmål som helst och förädlingsindustrin baserar sin verksamhet på anonym inköpt råvara. Det är också ett stort underskott på den lokala marknaden. Här finns det en outnyttjad potential.

3.9 Gris, 33 miljoner

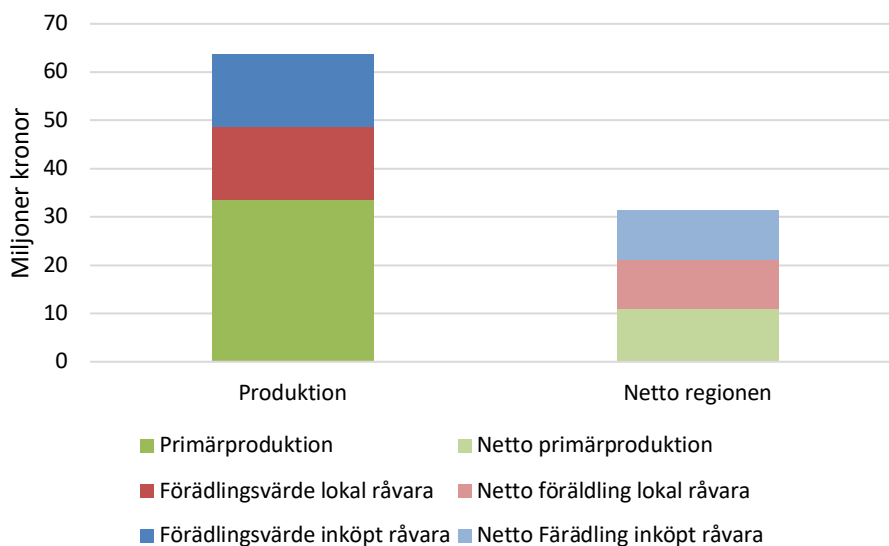
Grisproduktionen är ganska liten i Västerbotten. I juni 2017 fanns det 23 besättningar med sammanlagt 945 sugor och ytterligare 7 gårdar som enbart har slaktsvin. I primärledet beräknas produktionsvärdet ligga kring 33 miljoner kronor. En stor del av detta går till foder som i hög grad köps utanför länet. Uppskattningsvis är det därför enbart en tredjedel av råvaruvärdet som stannar i regionen i form av löner och inköp av varor och tjänster i länet.

Det finns två EU-godkända slakterier i Västerbotten, Burträskbygdens Kött AB och Strömdahla. 2016 slaktade de 5 500 grisar vilket ungefär är en tredjedel av det som produceras. Utöver slakterierna finns det ett tiotal charkföretag som är godkända för gris. Bastuträsk Charkuteri AB och Vindelns rökeri är de största

av dessa. Tillsammans omsätter de närmare 50 miljoner kronor och de sysselsätter 26 personer. Kött råvaran från de lokala slakterierna räcker inte till deras charkproduktion utan de köper även in råvaror från södra Sverige. Nyhlén & Hugosson kött AB har också en betydande verksamhet i sin anläggning i Skellefteå men det har inte gått att få fram uppgifter om hur mycket av detta som baseras på griskött.

Räknat efter slakt och chark beräknas grisköttet ha ett värde på cirka 60 miljoner kronor. Då är det dock inte samma volymer som i primärledet eftersom många av grisarna lämnar länet vid slakt samtidigt som charkföretagen köper råvara utanför länet. Förädlingsvärdet beräknas ligga runt 30 miljoner kronor varav hälften med kött råvaror som köps in utanför Västerbotten. Två tredjedelar av förädlingsvärdet uppskattas stanna i länet i form av löner och inköp av varor och tjänster i länet. Grisproduktionen skulle i så fall generera ett netto på 31 miljoner kronor som stannar i länet, 11 miljoner från grisuppfödningen, 5 från slakten och 15 från charkproduktionen. Dessa uppgifter är dock ganska grova uppskattningar.

Figur 18. Produktionsvärde för gris i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Det finns ganska goda möjligheter till tillväxt i branschen. Många av charkprodukterna har en identitet och en plats på marknaden för premiumprodukter. Volymerna kan säkerligen ökas både för befintliga produkter och genom en breddning till fler produkter. Om dessutom produkterna baserades på västerbottniska grisar som även slaktats lokalt skulle produktidentiteten stärkas. Det finns dessutom en lokal marknad för griskött som inte är mättad.

Det finns egentligen ingen anledning till att det inte skulle gå att ha mer grisslakt i Västerbotten. I primärledet finns emellertid viss kostnadsnackdel genom att det är brist på lokalt foder. Det kalla klimatet kan också göra att stallarna blir något dyrare i byggnation och i uppvärmning. Norrlandsstödet som motsvarar ett pristillägg på drygt två kronor per kilo borde vara tillräckligt för att kompensera de kostnadsnackdelar som finns i Västerbotten. Det borde därför vara fullt möjligt att utöka produktionen.

3.10 Ägg, 17 miljoner

Äggen har vissa likheter med grisen eftersom det är en spannmålsbaserad produktion. Äggen är dock speciella eftersom de är färdiga direkt på gården utan någon förädling. Det enda som behövs är att de tvättas och packas och detta sker ofta direkt på de större hönserierna. Äggen har också fått en tydligare identitet genom en obligatorisk märkning med land, uppfödare och uppfödningsslag. Märkningen har medfört att marknaden har delats i tre produkter, ägg från höns i modifierade burar, ägg från frigående höns och ägg från ekologiska höns. Priserna skiljer sig också. Priset för ekologiska ägg är nästan dubbelt så högt och ägg från frigående höns 15 procent över priset för ägg från höns i modifierade burar.

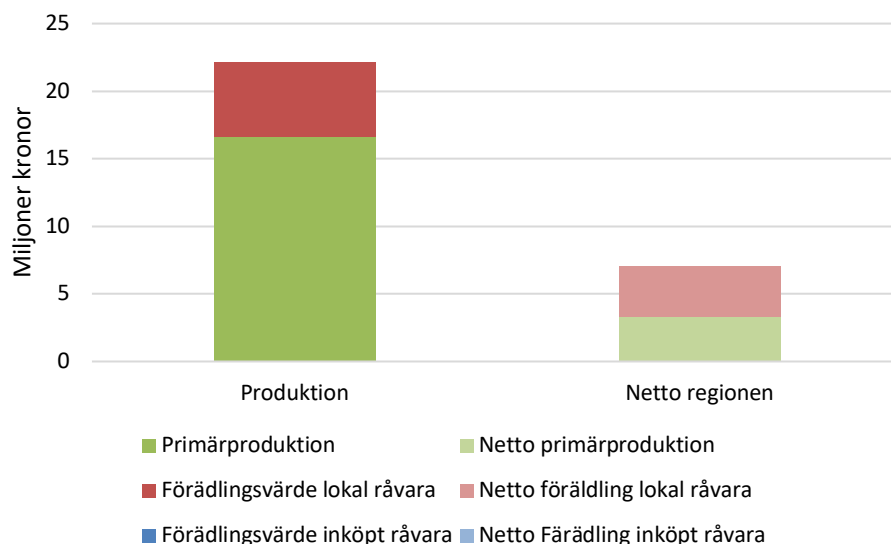
Konsumentpreferensen är så stark att äggen från höns i modifierade burar sällan finns i butik. Det går nästan uteslutande till förädlingsindustrin. Butiksäggen har därmed betydande mervärden.

Ägg är en bransch som har förutsättningar att utvecklas i Västerbotten. Det finns idag 3 företag av nämnvärd storlek. Ett av dem har ett EU-godkänt packeri. De andra äggen packas troligtvis i angränsande län.

Äggen som produceras i Västerbotten räcker bara till en sjättedel av den lokala efterfrågan. Det finns därmed utrymme för fler producenter att nå ut på den lokala marknaden med ägg med en egen identitet.

Sammantaget beräknas produktionsvärdet ligga kring 17 miljoner kronor i primärledet. Huvuddelen av detta går dock till foder som köps. Endast 20 procent av försäljningsvärdet beräknas därför stanna i länet som löner samt till inköp av varor och tjänster i länet. De ägg som packas i länet antas dubblas i värde. Två tredjedelar av förädlingsvärdet antas stanna i länet i form av löner samt till inköp av varor och tjänster i länet. Äggproduktionen genererar då ett netto på 7 miljoner kronor som kommer Västerbotten till del.

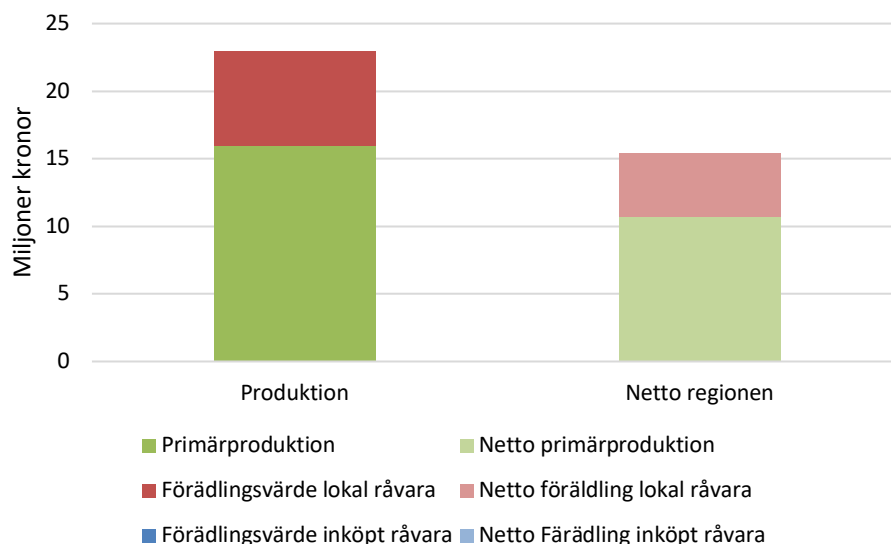
Figur 20. Produktionsvärde för ägg i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

3.11 Potatis, 16 miljoner

I år odlades det 250 hektar potatis i Västerbotten. Skörden uppskattas till drygt 5 000 ton och detta har då ett värde före packning kring 16 miljoner kronor. Det finns också ett större packeri, VästerbottenPotatis Aktiebolag. Bolaget ägs av ett 20-tal odlare i Västerbotten och södra Norrbotten. Omsättningen ligger runt 20 miljoner kronor. Två tredjedelar av intäkterna går till inköp av råvara så förädlingsvärdet ligger kring 7 miljoner kronor. Utöver detta packeri finns det ytterligare ett antal företag som handlar med potatis men där har det inte gått att få fram några uppgifter om värde eller volym. Två tredjedelar av förädlingsvärdet beräknas stanna i länet i form av löner och inköp av varor och tjänster i länet. I primärledet uppsattas det också att ungefär två tredjedelar av produktionsvärdet går till löner samt inköp av varor och tjänster i länet. Potatisen genererar då ett netto på 16 miljoner kronor som kommer Västerbotten till del.

Figur 19. Produktionsvärde för potatis i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

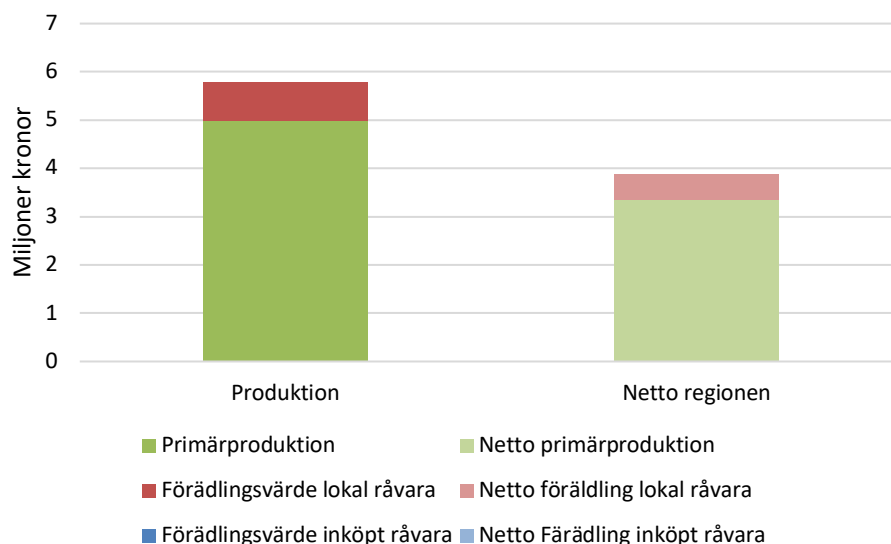
3.12 Lammkött, 5 miljoner

Produktionen av lammkött är relativt liten i Västerbotten. I juni 2017 fanns det 286 besättningar med totalt 6 125 tackor. Flertalet av besättningarna var små med bara ett fåtal tackor men det fanns också ett tjugotal lite större med mer än 50 tackor.

Trenden har gått snabbt nedåt de senaste åren både gällande antalet besättningar och antalet får. Det är lite oklart vad detta beror på eftersom förutsättningarna för lammproduktion borde vara ganska goda. 2017 verkar dock kurvorna har vänt uppåt. Sannolikt har utformningen av de regionala stöden stor betydelse. I det nya lantbruksprogrammet verkar inte lammproduktionen vara lika missgynnad som tidigare.

Lammproduktionen har många likheter med nötköttet om än i mindre skala. En är att det finns dåligt med slaktkapacitet. Det finns visserligen tre EU-godkända lammslakterier och ytterligare tre företag som är EU-godkända för charkproduktion. De tre slakterierna slaktar dock bara 1 000 lamm per år vilket är mindre än en femtedel av produktionen.

Figur 21. Produktionsvärde för lamm i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

Det har inte gått att få fram ett pris på lammköttet efter styckning och annan förädling. Uppskattningsvis handlar det om att värdet fördubblas i förädlingsledet. Det skulle innebära att de lamm som slaktas i länet genererar ett förädlingsvärde på 800 000 kronor. Det är också svårt att bedöma hur stor del av värdet från lammkött som stannar i regionen. Uppskattningsvis är det runt 4 miljoner kronor varav huvuddelen är från primärledet. I primärledet uppskattas det att två tredjedelar av produktionsvärdet går till löner samt till inköp av varor och tjänster i länet. I förädlingsledet antas två tredjedelar av förädlingsvärdet gå till löner samt inköp av varor och tjänster i länet.

Volymerna är små men möjligheterna att göra spetsprodukter av lamm från Västerbotten är stora. I Nordnorge finns många spännande produkter med torkat och rökt lamm. Renen har motsvarande produkter i Sverige men inte lammet. Kanske finns det utrymme för en ny aktör som nischar sig på att förädla lammkött från Västerbotten. Lyckas något sådant är tillväxtpotentialen fantastiskt stor.

3.13 Kyckling

Det finns knappast någon produktion av kyckling i Västerbotten. Nyhlén & Hugosson gjorde nyligen ett försök att få igång produktion i norra Sverige men det projektet har lags ner. Förutsättningarna för att ha kycklingproduktion är egentligen ganska bra i Västerbotten. Det krävs dock lite av ett kluster med ett slakteri och flera producenter för att produktionen skall få luft under vingarna. Det går inte bygga ett slakteri om det inte finns en produktion och det går inte starta en produktion utan ett slakteri. Det kan också vara svårt att lyckas som

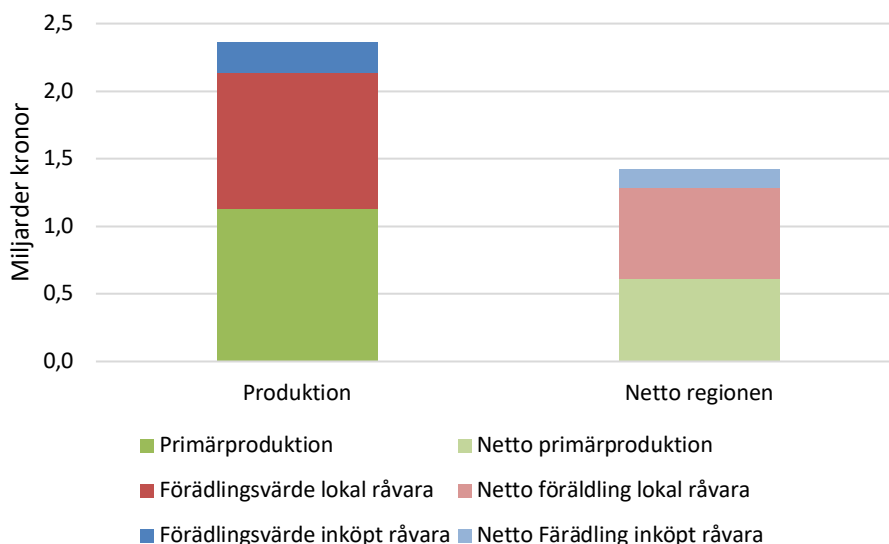
producent om det inte finns rådgivning, erfarenhetsutbyte och annan kompetens i närområdet.

3.14 Summering av läget i branscherna

När alla branscher summeras framgår det att livsmedelproduktionen i Västerbotten har ett produktionsvärde i primärproduktionen på 1,1 miljarder kronor. Värdet av dessa livsmedelsråvaror ökar sedan med en miljard genom förädling. Dessutom sker viss förädling av livsmedelsråvaror som köps in undanför länet. Dessa har ett beräknat förädlingsvärde på drygt 200 miljoner kronor. Det beräknade förädlingsvärdet är då betydligt högre än det som beräknats av SCB enligt tabell 1. Detta beror på att SCB har en betydligt snävare definition av förädlingsvärde än den som används här. I denna rapport beräknar förädlingsvärdet som den värdeökning som förädlingsindustrin ger råvaran. Förädlingsvärdet är då produkternas värde efter förädling minskar med värdet av livsmedelsråvarorna. I SCBs definition tas även en lång rad andra kostnader bort.

Beräkningarna är dock mycket samstämmiga gällande produktionsvärdet från livsmedelsindustrin. SCB anger 2,6 miljarder. Summeras värdet i primärproduktionen med förädlingsvärdet enligt denna rapport ger detta ett värde kring 2,4 miljarder. En skillnad mellan beräkningarna är att värdet av de livsmedelsråvaror som köps in till länet inte ligger med i beräkningen här. Värdet av dessa är nästan 0,2 miljarder kronor. En annan skillnad är att SCB inte heller har med de livsmedelsråvaror som lämnar länet i oförädlad form om inte ett lokalt förädlingsföretag står för försäljningen. En tredje skillnad är att vissa råvaror kan dubbelräknas i SCBs data. Detta om förädlingen sker i två steg genom att ett förädlingsföretag säljer vidare till ett annat förädlingsföretag för fortsatt förädling, t ex ett slakteri som säljer kött till ett charkföretag som gör korv. Det är därför ganska svårt att jämföra de båda beräkningarna.

Figur 22. Produktionsvärde för alla branscher i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen

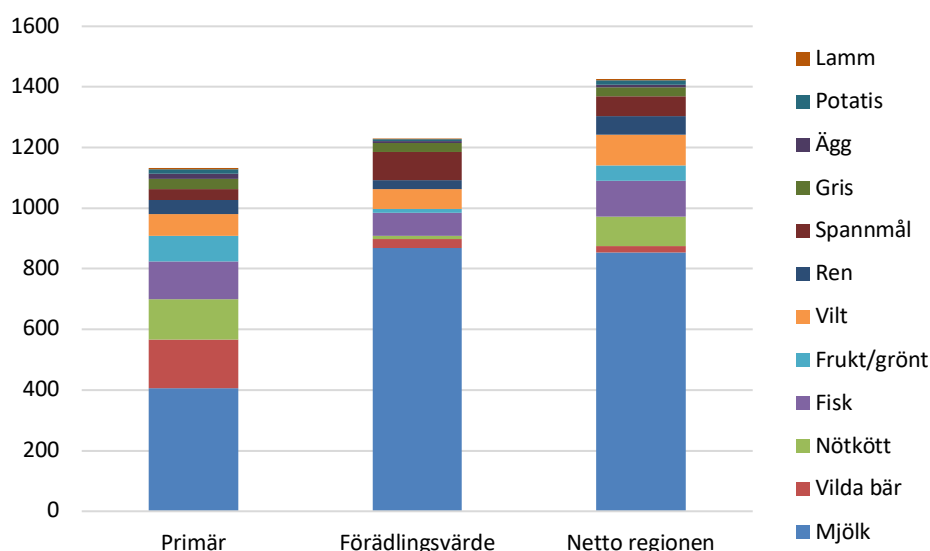
Det är också intressant att försöka skatta hur mycket av pengarna som stannar i länet. Detta görs sällan eftersom det är svårt att få fram exakta siffror. Summeras de bedömningar som gjorts bransch för bransch framgår dock att drygt hälften av pengarna, 1,4 miljarder kronor, är pengar som beräknas stanna i Västerbotten. Detta i form av löner till dem som jobbar i produktionen och till inköp av varor och tjänster från andra företag i länet. Beräkning är mycket osäker men den ger ändå en fingervisning om livsmedelsproduktionens betydelse för Västerbotten.

När de olika delarna fördelas per bransch är det slående hur stor betydelse mjölken och mejeriproduktionen har. Det har redan tidigare framgått att mjölken är störst i primärproduktionen med en tredjedel av produktionsvärdet.

I förädlingsledet förstärks mjölkens dominans. Där står mejerierna för mer än två tredjedelar av det beräknade produktionsvärdet. Detta eftersom det knappast finns någon förädling av skogsbär, nötkött och trädgårdsväxter. Fisken förädlas inte heller i full utsträckning i förhållande till volymen i primärproduktionen. Bagerier som förädlar spannmål finns det dock relativt många men där förädlas inte de lokala råvarorna.

Mjölken och mejerierna dominerar även nettot till regionen. 60 procent av det beräknade nettot kommer från mjölken. Detta beror delvis på höga andelar av primärproduktion och förädling men också på att det är en relativt arbetsintensiv produktion med förhållandevis litet behov av produktionsmedel som köps in utanför länets gränser. De vilda bären utmärker sig omvänt genom att de är en stor tillgång i primärledet men att knappast något av värdet kommer regionen tillgodo. De flesta bären lämnar Västerbotten i oförädlad skick och värdet i primärledet tillfaller den utländska arbetskraft som står för plockningen.

Figur 23. Sammanställning av produktionsvärde i primärled och förädlingsled samt beräknat netto till regionen för samtliga branscher

4 Unika möjligheter i ett unikt län

Syftet med denna rapport är att beskriva hur livsmedelsproduktionen i Västerbotten ser ut idag. Det ligger egentligen inte i uppdraget att ge råd om hur en livsmedelsstrategi för framtiden i Västerbottens län ska utformas. En del tankar och idéer om framtiden har emellertid dykt upp under arbetets gång. Det handlar om se risker och utvecklingsvägar inom vissa centrala branscher, vikten av att bygga en "smakregion" och hitta sätt att stödja den spirande småskaliga livsmedelsproduktionen.

4.1 Vidareutveckla "Smakregion Västerbotten"

Det är helt uppenbart att Västerbotten har kommit en bra bit på väg när det gäller att bygga ett renommé som mat- och smakregion. Betydelsen av *Västerbottensostens* närvaro på marknaden i nästan 150 år kan inte överskattas. Den har hela tiden varit en kvalitetsinriktad ost med en tydlig premiumprofil och med en unik smak. Sedan EU inträdet 1995 har produktionen ökat med ca 300 procent vilket är ovanligt på den svenska ostmarknaden där de flesta andra svenska ostar gått kräftgång. På senare år har också marknadsföringen om Västerbottensosten intensifierats vilket sannolikt lett till en ökad uppmärksamhet på smakregion Västerbotten.

På den nationella arenan har länet arbetat in en mycket lång tradition med "*Västerbotten på Grand*". Arrangemanget löper över tre veckor och hålls på

Grand Hotell i Stockholm varje år. Det skapades redan 1991 på initiativ av Hushållningssällskapet. Syftet var främst att lyfta fram de västerbottniska livsmedelsråvarorna. Det har varit en långsiktig satsning över 27 år, som sannolikt har haft en stor betydelse för att sätta Västerbotten på den svenska matkartan. Det intressanta med satsningen är att den skapades långt innan dagens trend med regional och lokal mat. Det har också använts för att lyfta fram andra starka värden i Västerbotten.

Andra viktiga arenor för att skapa stolthet för den regionala och lokala maten, både bland företagare och konsumenter på hemmaplan är *Matfesten i Skellefteå* och *Umeå Smakfestival*. *Matfesten i Skellefteå* är sedan 2006 ett viktigt skyltfönster för de regionala produkterna och den regionala matkulturen. Matfesten i Skellefteå genomförs i slutet av augusti varje år och är idag det enskilt största matevenemanget i norra Sverige. Efter 12 år är det en väletablerad arena där fokus mer och mer riktats mot matkulturen i norr – både ur konsument- och producentperspektiv.

Det är inte många län som etablerat så många intressanta arenor för att lyfta fram sina livsmedelsråvaror, matprodukter och maträtter som Västerbotten. En given strategi är att hålla i dessa aktiviteter och vidareutveckla dessa för att ytterligare mejsla ut Västerbotten som en smakregion. Vad är det då som är viktigt när man ska gå vidare att bygga smakregion Västerbotten:

- *Ta fram regionens flaggskeppsprodukter och karaktäristiska maträtter.* Det är produkter och maträtter som har sitt ursprung eller på annat sätt kan knytas till regionen. Västerbotten har redan idag tydliga flaggskeppsprodukter som Västerbottensost, röding, åkerbär (möjligen även andra bär), mandelpotatis, ren- och viltkött mm.
- *Skapa event/festivaler runt dessa produkter.* Matfesten i Skellefteå, Umeå smakfestival och Västerbotten på Grand är perfekta arenor för detta.
- *Arbeta med berättelsen om de västerbottniska råvarorna och produkterna.* Det gäller att *skapa en geografisk mat- och råvaruatlas över regionen*. Det handlar om att beskriva klimat, jordmån, höjdlägen, odlingshistoria, renskötsel, mattraditioner, nutida odling och vattenbruk, vilt- och vilda bär etc. Denna råvaruatlas kommer att vara en guldgruva för alla producenter som vill berätta om sina produkter.
- *Försök att ytterligare tillämpa EU:s ursprungsbeteckningar på produkter/råvaror från Västerbotten.*
- *Bygg fast värdet i regionen, området eller på gården genom en konsekvent användning av ursprung.* Arbeta med producenterna så att de blir mer noggranna att sätta ursprung på råvaror och produkter.

- *Om möjligt, samarbeta med Norrbottens län för att bygga en smakregion i norr.* Det är mer kostnadseffektivt och lättare när det kommer till flaggskeppsprodukter och event.

4.2 Utveckla mjölkgårdarna i Västerbottensostens rike

Ska en enskild produkt väljas ut för att representera mat från Västerbotten så är det Västerbottensosten. Norrmejerier är till stor del ett ysteri. 2016 användes 46 procent av mjölkråvaran (93 000 ton) till att tillverka ost. Ungefär en tredjedel av detta som Västerbottensost. Eftersom invägningen från Västerbotten ligger strax över 100 000 ton kan man säga att huvuddelen av mjölken från Västerbotten används till att producera ost och att Västerbottensosten är den viktigaste av ostarna.

Den mest begränsande faktorn för tillväxten i mejeribranschen är brist på mjölkråvara. Norrmejerier har till exempel vid flera tillfällen tvingats att stoppa produktionen av smör för att mjölkfettet annars inte skulle räcka till andra mejeriprodukter. Bristen på råvara beror i sin tur på låg lönsamhet och bristande framtidstro i primärproduktionen. Genomgången av mjölkproduktionen i avsnitt 3.1 visar också på tydligt nedåtgående trender för såväl antalet mjölkgårdar och antalet mjölkkor som för volymen som produceras.

För att motverka detta krävs ett arbete med flera olika spår. Ett är att stärka betalningsförmågan för mjölkråvaran genom produktutveckling och satsningar på strategiska marknadssegment där konsumenterna har hög betalningsvilja. Detta är ett arbete som pågår för fullt inom Norrmejerier. Det är då även viktigt att lyfta fram de framgångar som görs för att bygga framtidstron hos mjölkproducenterna.

Ett annat spår är att utveckla Västerbotten till ett helt ostrike och inte bara till en enskild ost. Detta kräver en mångfald där utbudet från Norrmejerier kan kompletteras med ostar från ett flertal mindre gårdsmejerier. Det finns idag 5 EU-godkända gårdsmejerier i Västerbotten som förädlar komjolk. Dessa skulle säkert kunna bli 20. Då skulle det finnas ett underlag för en ost-turism i Västerbotten som i sin tur skulle bana väg för ökad försäljning av ost från Västerbotten i butiker över hela Sverige. Detta skulle både kunna höja betalningsförmågan för mjölkråvaran och framtidstron hos mjölkproducenterna.

Ska antalet gårdsmejerier kunna ökas krävs en positiv syn på splitleveranser. Utan möjligheten att sälja delar av volymen är det mycket svårt att komma igång. Kortsiktigt känns detta bakvänt i ett läge med brist på råvara men på några års sikt kan alla bli vinnare. Hälften av de som startar gårdsmejeri är kanske producenter som ändå skulle vara kvar men de andra skulle kanske upphört med mjölkproduktionen om de inte fick möjlighet att utveckla sin verksamhet på gården. Går halva volymen till Norrmejerier genom splitleverans

innebär detta att invägningen till Norrmejerier blir oförändrad samtidigt den totala produktionen i Västerbotten skulle öka.

Ett tredje spår är att jobba mer direkt gentemot mjölkproducenterna. Det gäller först att kartlägga vilka som är på gång att sluta och att ta reda på varför de inte vill fortsätta. Därefter kan insatser sättas in för att lösa problem eller skapa nya möjligheter.

Det visar sig då att de företag som upphör är ofta lite mindre. Många har mellan 25 och 50 kor och runt 100 hektar åker. Antalet företag med 75-100 kor har ökat fram till nu men den gruppen som står på tur att börja minska. Detta främst genom att de expanderar och får mer än 100 kor.

Tabell 3. Antal mjölkgårdar med olika besättningsstorlek - framskrivning till 2030

Storlek	2010	2016	2030	Ändring
1-24	76	43	7	-36
25-49	100	71	37	-34
50-74	59	51	31	-20
75-99	18	21	11	-10
100-	26	32	40	8
	279	218	125	-93

Valet är ofta att upphöra eller expandera. De mindre företagen upphör eftersom de är för små för att ge ekonomisk lönsamhet och drägliga arbetstider. Företaget bör då bära minst tre personer på heltid. Brist på kapital och brist på mark i närområdet kan hindra expansion. Expansion kan också hindras av låg attraktionskraft på nya brukare och brister i kontakter mellan nuvarande brukare och eventuella tillträdare utanför familjen. Här kan olika åtgärder tänkas i varje enskilt fall beroende på vad som är orsaken till att expansionen riskerar att utebli.

Är problemet att det är dålig tillgång på mark i närområdet kan företagen expandera genom verksamheter som inte kräver mark nära. Mjölken kan till exempel kombineras med entreprenadverksamhet. Företaget kan också expandera framåt genom egen förädling och splitleverans. Glass eller ost kan ge ett extra ben åt ett företag som annars riskerar att läggas ner. Huvuddelen av mjölken levereras ändå till mejeri. En annan intressant möjlighet skulle vara att två mjölkgårdar som var för sig har svårt att få tillräckligt med areal på nära håll för att kunna expandera istället samverkar i en ko-pol. En koncentrerar sig på de mjölkande djuren. Den andra har sinkor, rekryteringskvigor, slaktungdjur och slutgödning av utslagskor. Två gårdar på 50 kor kan därmed få skalfördelarna av 100 kor utan mer mark.

Ett annat problem är att låg lönsamhet kombinerat med ett högt kapitalbehov ofta gör det svårt att finansiera investeringar och generationsskiften. En åtgärd är då att förbättra lönsamheten. Detta genom bättre tillvaratagande av råvaran hos mejeriet enligt ovan. Mejeriet kan också hjälpa medlemmar genom att bistå med kapital i form av utlåning, borgen eller delägarskap.

Ett tredje och ganska vanligt problem är att ingen vill ta över. Här är dock frågan om problemformuleringen är korrekt. Kanske är det snarare så att ingen får ta över. Barnen fick kanske inte chansen när de var i rätt fas i livet eftersom föräldrarna hade några år kvar innan de skulle gå i pension. Många ser det sedan som uteslutet att överlåta åt någon annan. Om inte barnen vill ta över bor istället föräldrarna kvar och avvecklar verksamheten. Är detta fallet gäller det att byta attityd och välkomna andra yngre personer, inte bara egna barn. Det gäller också att hitta nya former för övertagande där yngre utomstående personer gradvis kan överta gården på ett liknande sätt som ofta de egna barnen gör. Mejeriet kan eventuellt medverka i ett gradvis övertagande genom ett deläggande.

Det kan också vara så att det verkligen inte är någon som vill ta över. Då handlar det om mer långsiktiga åtgärder utanför det enskilda företaget. Ett ständigt klagande har tidigare kunnat ge politiska fördelar. Detta gäller fortfarande i någon mån men nu skapas främst en negativ syn på näringen från kommande generationer. Det handlar då om att ändra attityd och att våga visa det som går bra. Det gäller också att satsa på hela bygden. Viljan att driva mjölkföretag blir högre om det finns många andra livskraftiga företag i bygden och om det finns god service.

Det hela kan låta långsökt men det behövs inte så mycket för att vända trenderna. Tänk om en positiv syn på splitleverans och annan stöttning kan hjälpa en producent med 25-49 kor som tänkte sluta att istället att börja förädla delar av mjölken och behålla produktionen. Tänk också om konceptet med ko-pol kan förmå två producenter som skulle sluta att istället satsa på en anläggning med 100 mjölkande kor och en med övriga djur. Tänks slutligen att nya former för generationsskiften och stöd från mejeriet kan få in en utomstående ungdom att överta och utveckla en gård som annars skulle lagts ner. Detta skulle i så fall "rädda" fyra företag från nedläggning. Kan detta upprepas en gång per år fram till 2030 räddas 52 av de 93 mjölkföretag som annars trendmässigt läggs ner. Invägningen av mjölk skulle då öka med 20 procent.

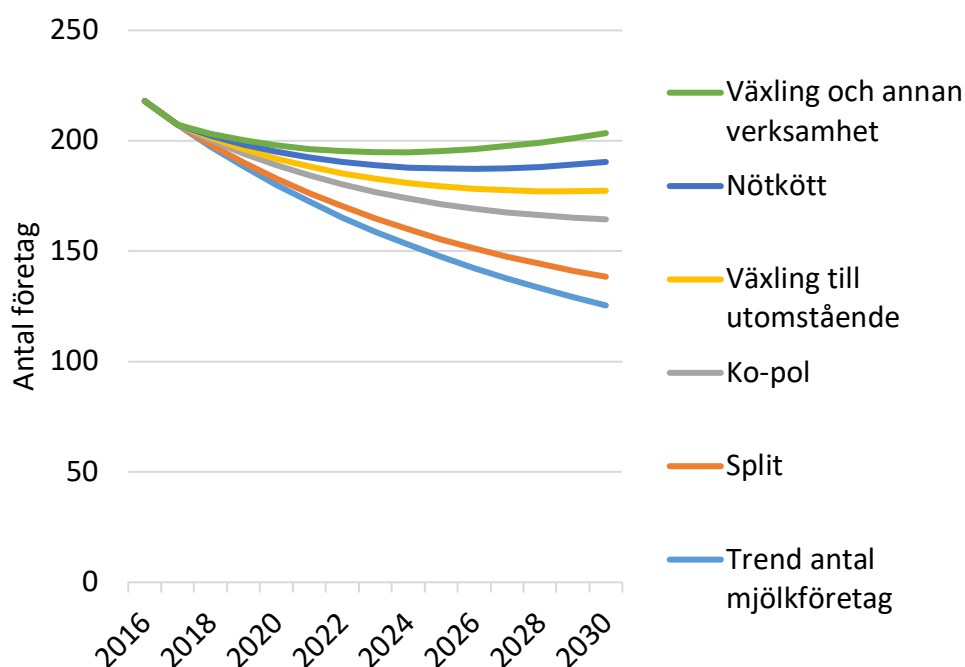
Detta är kanske svårt att uppnå men även om det bara lyckas till hälften skulle ändå antalet mjölkkor bli kvar på nuvarande nivå. Mjolkproduktionen skulle också öka med 9 procent. Det är betydligt mer än det som skulle gå till ökad förädling på gårdsnivå.

Det kommer oavsett vilka åtgärder som görs finnas ett antal företag som upphör med mjölk. Dessa företag är en potential som bör tas tillvara på annat sätt. En satsning på nötköttet skulle kunna förmå en av mjölkgårdarna som

slutar att växla till nötkött. Ett eller flera småskaliga slakterier med inriktning på den lokala marknaden skulle kunna vara basen i detta. Satsningarna på attraktionskraft och generationsskifte skulle också kunna ge möjlighet åt någon ny person att komma in och skapa annan verksamhet på något företag som annars skulle lägga ner.

Lyckas även detta med upprepning en gång per år räcker snart inte mjölkföretagen som trendmässigt upphör till. Då måste basen hittas på andra lantbruk till exempel mjölgårdar som upphörde några år tidigare.

Figur 24. Nya alternativ för mjölgårdar som trendmässigt skulle upphöra

4.3 Skogsbär – ska inte längre gå värdshus förbi

Tack vare det ökade hälsointresset bland konsumenter både i västvärlden och i Asien har de vilda skogsbären hamnat i fokus. De vilda bären har visat sig ha positiva hälsoeffekter, blåbär innehåller exempelvis antioxidanter i form av antocyaniner och polyfenoler som har dokumenterade hälsoförstärkande effekter. Likaså har lingon i inledande djurförsök också gett positiva effekter på blodsocker, blodfetter och även lett till viktminskning. Detta har naturligtvis bidragit till det succesivt ökade intresset för vilda bär.

Uppskattningar gjorda av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) pekar på att det ett normalår finns drygt 500 000 ton vilda skogsbär i de svenska skogarna. Idag

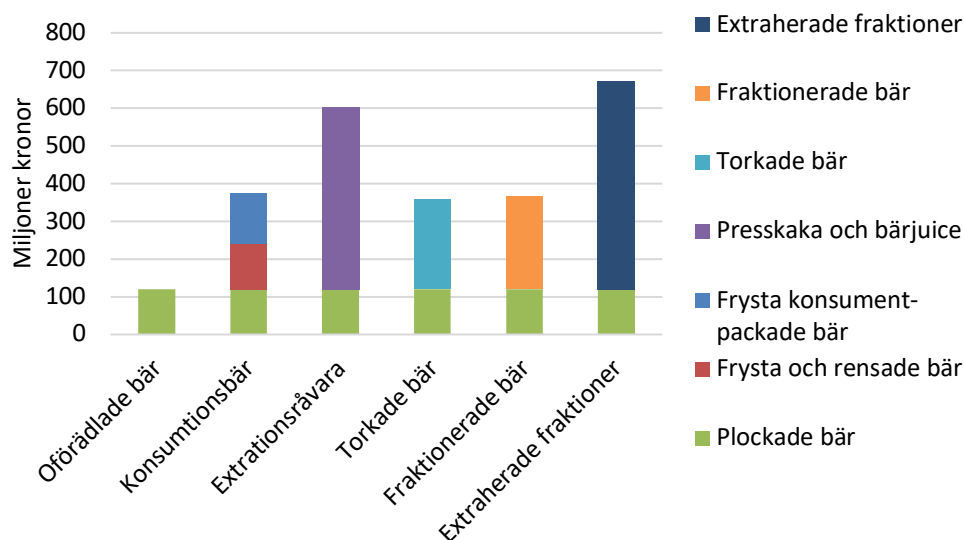
plockas cirka 5 procent motsvarande 25 000 ton av denna bruttopotential. En uppskattning gjord inom Bärkraftprojektet 2013 visar att hela 10 000 ton (7 000 ton blåbär och 3 000 ton lingon) plockas i Västerbotten, vilket utgör 40 procent av de bär som plockas i hela riket. Detta är i och för sig inte så konstigt eftersom en mycket stor del av den kommersiella plockningen i Sverige är koncentrerad till några få kommuner i Västerbotten.

Vad som däremot är mer märkligt är att bara en mindre del av dessa bär förädlas i Västerbotten. Av de 10 000 ton bär som plockas förädlas bara cirka 10 procent i Västerbotten. Detta görs i Danica AB anläggning i Vilhelmina. De resterande 90 procenten transporteras till förädlingsanläggningar i Finland, Estland och till andra delar av Sverige. Man kan säga att Västerbotten är Sveriges "Bärrike" men att man i regionen nästan inte alls tar vara på denna enastående resurs. Som tidigare visats i avsnitt 3.2 stannar mycket lite av de pengar som bäråvaran genererar i Västerbotten.

Den ekonomiska förädlingspotentialen är mycket stor, men mycket lite forskning och utvecklingsarbete har gjorts på de vilda bären i Sverige. Bären har idag en global marknad, de säljs inte bara till Europa utan även till Kina, Japan och USA där efterfrågan är stor. Med ett fortsatt ökat hälsointresse bland konsumenterna kommer efterfrågan i framtiden att växa. Det finns alltså all anledning att öka kompetensen och vidareförädlingen av bär i regionen.

Potentialen för vidareförädling är stor, idag rensas, frys och packas bären i 25 kg säckar för att därefter säljas som industriråvara. Detta dubblar råvaruvärdet, motsvarande 120 - 150 miljoner kronor. Genom att torka bären till industriråvara kan förädlingsvärdet öka än mer, upp till cirka 250 miljoner kronor. Att konsumentförpacka bären och sälja dem frysta i butik kan öka förädlingsvärdet i motsvarande mån. Genom att framställa presskaka för extraktion och bärjuice kan förädlingsvärdet öka till cirka 500 miljoner kronor. Att extrahera bioaktiva ämnen och fröolja kan öka värdet ytterligare något. En realistisk förädlingspotential för den råvara som idag plockas i Västerbotten ligger sannolikt på mellan 300 - 400 miljoner kronor.

Figur 25. Värde och potentiell värdeökning för de bär som idag säljs i oförädlad form (9 000 ton)

Om man ser till bärstillgången i Västerbotten är det sannolikt möjligt att dubblera dagens plockning. Idag plockas ungefär 10 procent av bären i Västerbotten, en ökning till 20 procent kan troligtvis göras utan investeringar i ny teknik. På längre sikt kan sannolikt en ännu större del av bären plockas och vidareförädlas. Med ett antagande om fördubblad plockning skulle ett realistiskt förädlingsvärde för de vilda bären kunna uppgå till mellan 600 – 800 miljoner kronor på sikt.

För att lyckas ta vara på denna potential krävs sannolikt följande:

- att vi ändrar vårt synsätt på skogsbär, de är en spännande och viktig resurs i en ny industriell utveckling. Utveckling av bärprodukter är idag lika spännande som IT
- för att på allvar komma igång med förädling av skogsbär kräver knappast ny banbrytande forskning, utan snarare förmåga och kunskap att tillämpa utländsk kunskap (vi är idag på efterkälken) i nya affärer och företag
- frågor som måste lösas är exempelvis ny plocknings och rensningsteknik, detektering av bär förekomst, ny processteknik, bättre kunskap om hälsoeffekter
- det är också viktigt att skapa ett engagemang hos markägarna så att värdena också kommer dem tillgodo

- för att lyckas krävs samverkan mellan företag, akademi och det övriga samhället. Det krävs en långsiktig satsning på kunskapsuppbyggnad, utbildning och utveckling
- eftersom Västerbotten sannolikt har en av de största bärförekommsterna i hela Europa, vore det logiskt att ha ambitionen att bli ledande på området i Europa

4.4 Odlad fisk – dags för ett offensivt grepp

Enligt FAO kommer hälften av all fisk som konsumeras från vattenbruk i världen. Fångster av vild fisk har inte ökat sedan 1980-talet, men trots detta har världens fiskkonsumtion fördubblats under perioden 1973 till 2003. Sötvattensfisk, mollusker och kräftdjur, som passar för odling, har varit huvudkällan till denna ökade tillgång. Tillväxten är kraftfull, mellan 2000 och 2005 ökade exempelvis världens vattenbruksproduktion med en tredjedel – till stor del på grund av mycket stark tillväxt i Asien och Sydamerika.

Allt eftersom världens befolkning fortsätter att växa och den globala levnadsstandarden höjs, förväntas efterfrågan på fisk att fortsätta öka. Då de flesta vilda fiskebestånd redan är fullt ut exploaterade, måste en ökande efterfrågan mötas från vattenbruk.

Detta förhållande har uppmärksammades i regeringens "Fleråriga nationella strategiska planen för vattenbruket i Sverige 2014–2020, där man skriver:

Vattenbruk är en framtidsnäring under förutsättning att företagen är lönsamma och konkurrenskraftiga. Berörda myndigheter ansvarar för att stödja och främja branschen för att underlätta nyetablering och expansion. Produktionen inom det svenska vattenbruket är förhållandevis låg. Eftersom Sverige har en lång kust och en mängd sjöar och vattendrag finns emellertid en stor tillväxtpotential. Särskilt stora är möjligheterna att odla fisk i de reglerade vatten i norra Sveriges inland och odla skaldjur på västkusten. Vattenbruk är en drivkraft i regional utveckling.

Vattenbrukets möjligheter har också lyfts fram i regeringens nya livsmedelsstrategi, där säger man: "När resurserna av vildfångad fisk hotas bör vi satsa mer på odling av fisk. I Sverige har den näringen inte tagit fart på samma sätt som i andra länder. Det är tråkigt speciellt med tanke på att vi behöver arbetstillfällen i de glesbygdsområden där det finns förutsättningar för sådant företagande. Det är också märkligt med tanke på de stora resurser för fiskodling som finns i de svenska vattenmagasinen. Vattenmagasinen har uppstått när sjöar och älvar reglerats för att möjliggöra vattenkraftverk. Dessa stora sjöar är näringsfattiga eftersom de inte haft några naturliga ekosystem. Regeringens utredning om vattenbruk visar att fiskodlingar i dessa vatten kan vara ett sätt att skapa ekosystem eftersom fiskodlingarna tillför näring. När

fiskodlingar har etablerats i sådana magasin så gynnas övriga fisk-, djur- och växtarter.”

År 2016 producerades 13 451 ton odlad fisk inom svenskt vattenbruk vilket motsvarar cirka 490 miljoner kronor i saluvärde. Det är en ökning med 2 699 ton jämfört med 2015 års matfiskproduktion. Produktionsökningen sker nästan uteslutande i odlingar i öppna kassar i näringsfattiga regleringsmagasin.

Produktionssiffran 13 451 ton kan jämföras med Sveriges nettoimport av fisk, kräddjur och blötdjur (inklusive förädlade produkter av dessa) som under 2012 uppgick till över 33 800 ton. Det finns alltså utrymme för det svenska vattenbruket att ta en betydligt större marknadsandel på den nationella marknaden där efterfrågan på fisk, skaldjur och blötdjur är betydligt större än produktionen.

Den vanligaste arten för odling till konsumtionsfisk är regnbåge. Slakten av matfisk 2016 avsåg till 86 procent regnbåge, eller 11 547 ton. Det är en ökning med 2 579 ton jämfört med föregående års regnbågsproduktion. Odling av röding uppgick 2016 till 1 760 ton, det är 5 procent högre än 2015.

Fiskodlingen är en viktig del av livsmedelsproduktionen i Västerbotten. År 2016 odlades 2 133 ton matfisk i länet i 6 aktiva odlingar till ett värde av 77 miljoner kronor. Det innebär att var sjätte fisk (16 procent) som odlas i Sverige kommer från Västerbotten. På senare tid har vi också sett en succesiv övergång från regnbåge till röding i Västerbotten, vilket är intressant eftersom omsvängningen markerar en satsning på en mer unik och ursprungstypisk fiskart, där unika kvaliteter eftersträvas.

Den fleråriga nationella strategin för vattenbruk innehåller viktiga mål, bland annat:

- Svenskt vattenbruk kännetecknas av samverkan mellan bransch, forskare, intresseorganisationer och myndigheter.
- Minskad administrativ börda och tydliga bestämmelser främjar företagens utveckling.
- Kommunpolitiker och andra lokala aktörer satsar på svenskt vattenbruk.
- En majoritet av Sveriges kommuner identifierar och inkluderar lämpliga platser för vattenbruk i sina översiktsplaner.

Forskning visar att det finns en bruttopotential på minst 100 000 ton odlad matfisk i de cirka 2000 näringsfattiga (oligotrofa) regleringsmagasin som finns i Sverige. Enligt samma forskningsstudie är risken för övergödning genom denna typ av odling mycket liten.

Mot bakgrund av den ökade efterfrågan på fisk, de tydliga signalerna från regeringen i de nationella vattenbruks- och livsmedelsstrategierna, de naturgivna förutsättningarna i vattenmagasin och vattendrag borde det vara möjligt att väsentligt öka produktionen av odlad fisk i Västerbotten. Detta

kräver dock, som regeringen säger ett samarbete och en samsyn mellan bransch och myndigheter i viktiga frågor som har betydelse för en produktionsökning.

- Med tanke på de betydande ekonomiska och tidsmässiga problemen med tillståndsgivning och omprövning av tillstånd, borde det inte vara omöjligt för myndigheter i samarbete med bransch, intresseorganisationer och forskare att peka ut lämpliga platser för vattenbruk. Det vore intressant om kommuner och myndigheter i Västerbottens kunde ligga i frontlinjen i detta arbete och verkligen ta regeringens strategier för vattenbruk på allvar. Detta skulle underlätta för alla parter i processen.

För att kalkylera på den framtida potentialen för fiskodling i Västerbotten har vi dubblerat dagens tillståndsvolym på drygt 5 000 ton till 10 000 ton vilket branschen bedömer som fullt realistiskt. Detta innebär ett saluvärde innan förädling på cirka 450 miljoner kronor. Vidareförädling av fisken dubblar saluvärdet till cirka 100 kronor per kilo vilket ger en total omsättning på cirka en miljard kronor.

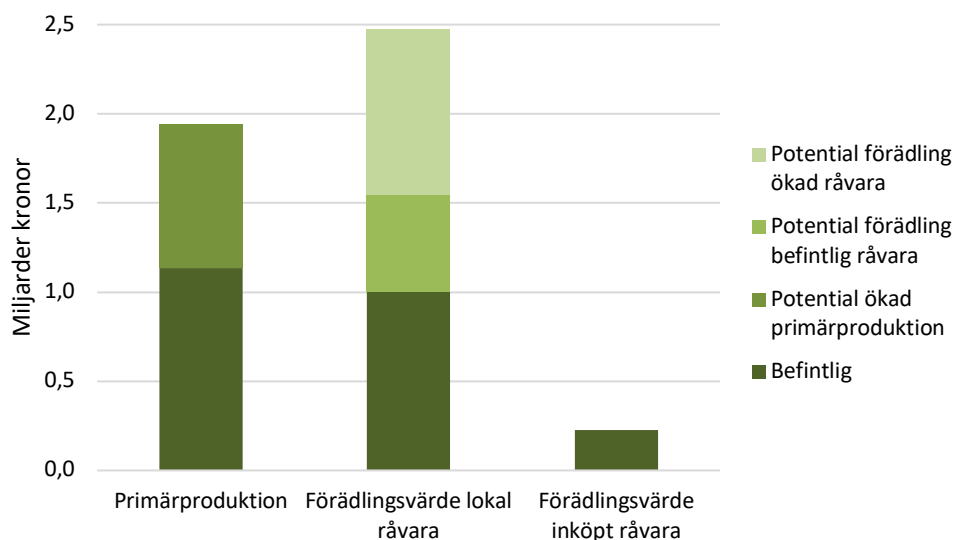
4.5 Potential för tillväxt

Västerbotten är verkligen ett unikt län med unika förutsättningar för livsmedelsproduktion. Det finns en betydande produktion redan idag men också stora potentialer till utveckling. Summeras de potentialuppskattningar som presenterats ovan indikerar de att primärproduktionen skulle kunna öka från 1,1 miljarder kronor till närmare 2 miljarder kronor. Skogsbär och odlad fisk står för den största outnyttjade potentialen men det finns även goda möjligheter att utöka jordbruksproduktionen och trädgårdsodlingen.

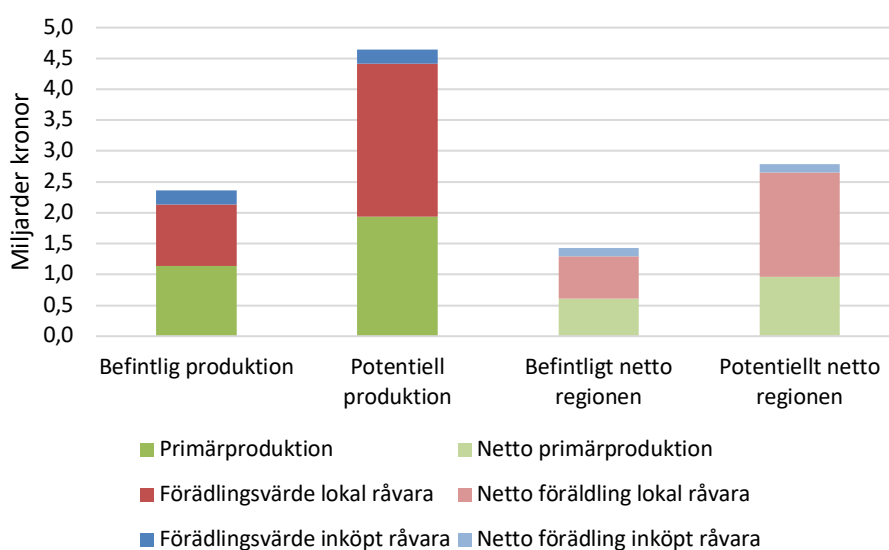
Förädlingen av lokal råvara har också stor potential att ökas. En halv miljard kronor i ökat förädlingsvärde skulle kunna hämtas hem genom att i högre grad förädla den råvara som redan finns. Merparten av detta genom ökad förädling av skogsbären. Det finns dessutom en stor potential i slakten eftersom få av de djur som föds upp i Västerbotten även slaktas i länet. Denna potential är inte inräknad eftersom det har bedömts vara osannolikt att någon aktör skulle vilja satsa i ett storskaligt slakteri i länet med tanke på att Nylén och Hugosson har god slaktkapacitet i sina slakterier i Norrbotten och i Västernorrland.

Utökas primärproduktionen skapas även en potential för mer förädling av lokal råvara. Denna potential är nästan en miljard och då antas ändå huvuddelen av den ökade slaktvolymen gå till slakterier utanför länet.

Möjligheterna i att utöka förädlingen av inköpta livsmedelsråvaror är i det närmaste obegränsade. Där kommer dock frågan varför det skall ske just i Västerbotten om det ändå inte baseras på lokal råvara. Det är också ett område som ligger helt utanför ramen för detta uppdrag.

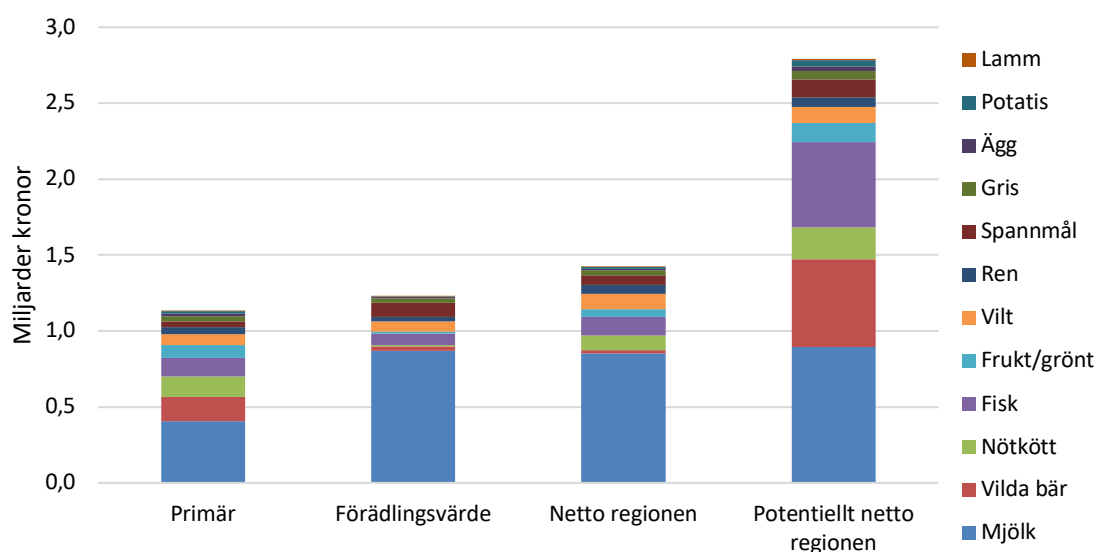
Figur 26. Potential till ökad livsmedelsproduktionen i Västerbotten

Värdet av livsmedelsproduktionen skulle mycket väl kunna fördubblas i Västerbotten om den potential som finns också nyttjas. Sammantaget skulle värdet kunna ökas från dagens 2,4 miljarder kronor till 4,7 miljarder kronor. En stor del av ökningen ligger då i förädlingsledet. Detta skulle inte bara medföra ökat försäljningsvärde. En stor del av pengarna skulle även stanna i länet i form av löner till dem som arbetar med produktionen och genom inköp av varor och tjänster från andra företag i länet. Även detta netto beräknas kunna fördubblas från dagens 1,4 miljarder kronor till 2,8 miljarder kronor. Det handlar då om att 3000 till 4000 nya jobb skulle skapas i regionen.

Figur 27. Uppskattad potential till ökat produktionsvärde för alla branscher i primärled och förädlingsled samt till ökat netto till regionen

Fördelat per bransch är det de vilda bären och den odlade fisken som har störst potential att generera tillväxt och skapa nya jobb i Västerbotten. Skall detta lyckas krävs dock en genomtänkt strategi.

Figur 28. Uppskattad potential för tillväxt av nettot till regionen inom livsmedelsproduktionen i Västerbotten

4.6 Skapa ett drivhus för entreprenörer

Som en del i arbetet med denna rapport har vi besökt ett antal livsmedelsföretagare i Västerbotten för att höra deras framtidsplaner, hur de uppfattar möjligheter och hinder för utveckling i framtiden. Vi har besökt, Grönsaksfabriken AB, Familjen Hansens Charkuteri AB, Vindelnrökt AB, Stömdahla Slakteri AB, Umlax AB, Lapplands viltprodukter AB, Bermans fisk&vilt AB, Norrlandsbär AB, Hällnäs Handelsträdgård AB, Grisbilen Edgården samt Kräkångers trädgård.

1. *De besökta företagen har nästan genomgående satsat på en kvalitetsinriktad produktion.* Man saluför premiumprodukter med ett tydligt merpris på marknaden. En del arbetar främst på den lokala och regionala marknaden, medan andra också säljer sina produkter på den nationella marknaden. Endast en mycket liten del av produkterna går på export. Den affärsmässiga inriktningen mot premiumprodukter känns helt rätt när man ändå inte kan arbeta med billigaste råvarorna, samtidigt som intresset för matkvalitet och mångfald ökar bland konsumenterna.

2. *Merparten av företagen använder egna råvaror eller råvaror från regionen i sin produktion.* Vindelrökt AB har tidigare bara använt råvaror från södra Sverige men använder idag till mycket stor del lokala råvaror. Likaså försöker Grönsaksfabriken AB att öka sitt utbud av lokala grönsaker och potatis. Det är ett tecken på att ursprung och genuinitet har blivit mer intressant på marknaden. Konsumenter, restauranger och den offentliga måltiden vill ofta ha lokala produkter med lokala råvaror.
3. *Flera av företagen vill ha hjälp med logistik, marknadsföring och försäljning.* Produktion och produktkvalitet upplevs sällan som ett problem, däremot är det svårt att nå ut och hitta kanalerna till konsumenterna/restaurangerna när man vill expandera. Ägarna till Vindelrökt AB har adresserat detta problem när man etablerat företaget *Förenade Matfabrikanterna*. Syftet att bygga upp en mångfacetterad portfölj med produkter från lokala livsmedelsproducenter/småskaligt mathantverk inom flera produktkategorier. Företaget ska ha hela riket som arbetsområde. Man vill samla flera mindre livsmedelsproducenter för att uppnå samordningsvinster inom administration, marknadsföring och försäljning och därmed få resurser som normalt sett bara finns hos de stora aktörerna. *Grönsaksfabriken AB* har ett dotterbolag inom distribution. Man har 24 lastbilar som redan idag samtransporterar livsmedelsprodukter från flera småskaliga producenter. Ambitionen i framtiden är också att hjälpa till med försäljningen av dessa produkter. Detta problemområde är sannolikt en av de största flaskhalsarna för tillväxt av livsmedelsproduktionen i regionen. På ett eller annat sätt måste denna fråga få en central roll i utarbetandet av en regional livsmedelsstrategi.
4. *Attityd och handläggningstider hos myndigheter och kommuner.* Det är helt uppenbart att myndigheters och kommuners handläggningstider, attityder och intresse för företagets verksamhet har enormt stor betydelse för företagets utveckling. Vissa företag vittnar om trög handläggning, bristande intresse att skapa bra förutsättningar inom givet regelverk samt allmänt en negativ eller ointresserad attityd till företagets utveckling. Det är intressant att se vilken stor och ibland avgörande betydelse detta har för den enskilde entreprenörens drivkraft. Detta är sannolikt också en av de viktigaste frågorna i en livsmedelsstrategi.
5. *Odling av grönsaker.* Uttalade politiska ambitioner och en omfattande satsning på rådgivning under 1960 - talet ledde till en kraftfull expansion av frilands- och växthusodling av grönsaker i länet. Då fanns det ett stort antal producenter och tillgången på lokala grönsaker var stor. Successivt

har både frilands- och växthusodling av grönsaker minskat under de senaste decennierna, till dagens miniminivå. Detta är naturligtvis beklagligt när vi ser en stark vegetarisk trend och samtidigt en ökad efterfrågan på lokala produkter på marknaden. Marknaden finns men produkterna saknas. Detta kan bäst illustreras med den långa kö av sugna konsumenter som bildas till Kräkångers Ekogårds marknadsstånd på Bondens Marknad i Umeå. Kön ringlar 40 meter lång innan marknaden ens öppnat. En livsmedelsstrategi bör fundera på hur man kan öka den lokala odlingen av grönsaker. Det finns sannolikt behov av en nysatsning på utbildning och rådgivning till yngre odlare.

6. *Grisproduktionens dubbla funktion.* Grisproduktionen i Västerbotten har i likhet med grönsaksproduktionen minskat succesivt under de senaste decennierna. Idag finns bara endast ett fåtal besättningar kvar och de har inte bara stor betydelse för att förse butikerna med lokal råvara utan de förser också de lokala kvalitetsinriktade charkuterierna med råvara. Den lokala råvaran har som vi tidigare sett stor betydelse för kvalitetsinriktad premiumproduktion. En strategi bör innehålla åtgärder för att bibehålla och eventuellt öka den lokala produktionen av gris.

5 Tabellbilaga

Volym (1 000 ton)		Västerbottens län							
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Spannmål	28	21	23	16	30	27	16	23	25
Oljeväxt	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
Sockerbetor	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Potatis	7,7	6,4	7,1	5,5	6,7	5,4	4,2	5,9	5,2
Proteingröda	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Mjök	123	113	111	115	116	120	119	112	108
Nötkött	3,8	3,5	3,5	3,1	3,2	3,3	3,2	3,1	3,1
Griskött	3,4	3,1	2,6	1,9	1,6	1,5	1,9	1,8	1,9
Får, getter	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Fjäderfä	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ägg	2,1	1,6	1,3	1,5	0,7	1,2	1,1	1,2	1,4

Värde (milj kr)		Västerbottens län							
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Spannmål	24	27	37	27	42	34	19	26	28
Trädgård	45	51	52	48	55	49	45	53	49
Öv. veg.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mjök	331	374	383	381	417	432	357	326	393
Nötkött	88	103	112	106	113	114	127	133	132
Griskött	42	43	35	28	26	24	31	32	32
Får, getter	3	3	4	4	4	5	6	4	5
Fjäderfä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ägg	19	22	18	21	10	15	14	14	17
Eko. mervärde	3	19	24	22	24	26	37	46	46
TOTALT	555	642	665	638	691	700	637	635	702

Realt värde (milj kr med 2016 års penningvärde)		Västerbottens län							
	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Spannmål	27	28	37	27	42	34	19	26	28
Trädgård	51	53	53	49	55	49	46	53	49
Öv. veg.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mjök	374	390	389	384	420	436	361	326	388
Nötkött	100	108	113	107	113	115	129	133	131
Griskött	48	44	35	28	27	25	31	32	32
Får, getter	3	3	4	4	4	5	6	4	5
Fjäderfä	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ägg	21	23	18	21	10	15	15	14	16
Eko. mervärde	4	20	25	23	24	27	37	46	45

TOTALT	626	670	675	643	696	706	643	635	694
--------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Beräknat produktionsvärde hela primärproduktionen 2017, milj kr

(Mervärde för ekologiska produkter är inräknat för respektive produkt)

	Västerbotten	Sverige	Andel
Spannmål	36	7 277	0,5 %
Oljeväxt	0	1 259	0,0 %
Frukt/grönsaker	85	5 277	1,6 %
Vilda bär	160	511	31,3 %
Potatis	16	1 702	0,9 %
Sockerbetor	0	628	0,0 %
Mjök	406	10 475	3,9 %
Nötkött	134	5 746	2,3 %
Griskött	33	4 167	0,8 %
Får, getter	5	246	2,0 %
Fjäderfä	0	1 412	0,0 %
Ägg	17	1 750	1,0 %
Ren	46	181	25,5 %
Hjort i hägn	0,1	8	0,8 %
Vilt	71	554	12,9 %
Fisk	124	2 074	6,0 %
TOTALT	1 134	43 266	2,6 %

Regionala basfakta enligt Företagens ekonomi efter region, näringsgren SNI 2007, tabellinnehåll och år

			2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
22	Västernorr- lands län	Antal arbetsställen	119	101	108	109	112	116	120
		Antal anställda	753	573	517	561	528	499	498
		Produktionsvärde	2016	1092	1014	1066	1112	1137	1209
		Förbrukningsvärde	-1390	-825	-716	-744	-789	-820	-844
		Förädlingsvärde	626	266	299	322	323	317	365
		Totala Intäkter	2309	1231	1165	1207	1308	1274	1311
23	Jämtlands län	Antal arbetsställen	132	152	157	158	153	156	166
		Antal anställda	533	486	572	416	422	427	406
		Produktionsvärde	979	1035	1195	947	993	1051	926
		Förbrukningsvärde	-706	-743	-950	-728	-741	-793	-657
		Förädlingsvärde	273	292	245	219	253	258	270
		Totala Intäkter	1069	1077	1296	975	1039	1088	922
24	Västerbottens län	Antal arbetsställen	129	116	117	128	132	137	140
		Antal anställda	1034	1023	985	1035	1023	1031	1054
		Produktionsvärde	2528	2407	2468	2587	2738	2664	2604
		Förbrukningsvärde	-1975	-1820	-1883	-1997	-2127	-2093	-1981
		Förädlingsvärde	552	586	585	591	612	571	623
		Totala Intäkter	2676	2540	2415	2559	2718	2615	2543
25	Norrbottens län	Antal arbetsställen	132	131	131	130	129	137	137
		Antal anställda	1051	1100	1104	1072	1008	1005	976
		Produktionsvärde	2336	2557	2902	2733	2685	2629	2580
		Förbrukningsvärde	-1738	-1929	-2229	-2067	-2011	-1962	-1957
		Förädlingsvärde	598	628	673	665	674	667	623
		Totala Intäkter	2608	2798	3137	2893	2878	2711	2737
Riket		Antal arbetsställen	3702	3879	3935	4061	4183	4362	4582
		Antal anställda	52960	52023	51861	51231	50303	50044	50466
		Produktionsvärde	132928	143813	150144	153191	155974	154850	154889
		Förbrukningsvärde	-97486	-105613	-111197	-115331	-116262	-114847	-112812
		Förädlingsvärde	35442	38200	38947	37861	39712	40004	42077
		Totala Intäkter	151234	166037	172771	176782	181264	177495	180362
Andel Västerbotten		Antal arbetsställen	3,5%	3,0%	3,0%	3,2%	3,2%	3,1%	3,1%
		Antal anställda	2,0%	2,0%	1,9%	2,0%	2,0%	2,1%	2,1%
		Produktionsvärde	1,9%	1,7%	1,6%	1,7%	1,8%	1,7%	1,7%
		Förbrukningsvärde	2,0%	1,7%	1,7%	1,7%	1,8%	1,8%	1,8%
		Förädlingsvärde	1,6%	1,5%	1,5%	1,6%	1,5%	1,4%	1,5%
		Totala Intäkter	1,8%	1,5%	1,4%	1,4%	1,5%	1,5%	1,4%

Några livsmedelsföretag i Västerbottens län med omsättning och antal anställda

(listan är ej komplett)

BOLAG	Omsättning		Verksamhet/kommentar	ORT
	KKR	Anställda		
NORRMEJERIER EK FÖR	1350	375	3/4 antas vara i Västerbotten	Umeå
Nyhléns & Hugosons Chark AB	230	92	Köttförädling. Halva verksamheten antas vara i Västerbotten	Skellefteå
Danica Foods AB	126	24	Sylt o marmelad av bär och frukt.	Lycksele
Aktiebolaget Nyåkers Pepparkakor	96	50	Bageri	Umeå
Umlax Aktiebolag	89	37	Fiskodling	Lycksele
Polarica Skogsbärsinköps AB	52	6	Skogsbär	Lycksele
Botnia Fisk i Skellefteå AB	45	17	Fiskförädling	Skellefteå
Överumans Fisk AB	35	22	Fiskodling	Storuman
Bastuträsk Charkuteri AB	28	16	Kött	Bastuträsk
Norums Fiskrökeri Aktiebolag	23	10	Fiskförädling	Bygdeå
VästerbottenPotatis Aktiebolag	21	8	Potatispackeri	Umeå
Erik Söderlund Skog och Vilt AB	18	9	Älgkött	Lycksele
Vindelns Rökeri AB	17	10	Kött	Vindeln
Nya Tärna Vilt AB	12	5	Kött	Tärnaby
Gimonäsbageriet i Umeå AB	10	15	Bageri	Umeå
W. Kafferepet Aktiebolag	9	9	Bageri	Skellefteå
M Bergmans Fisk i Vilhelmina AB	8	7	Fiskförädling	Vilhelmina
Burträskbygdens Kött AB	7	2	Slakt	Burträsk
Orientfalafel i Bjurholm AB	5	4	Tillverking halvfabrikat	Bjurholm
Lapplands Viltprodukter AB	4	2	Förädling	Vilhelmina
Constantinos Roastery Aktiebolag	4	1	Kaffe rosteri	Umeå
Dahlgrens Bageri Aktiebolag	4	5		Lövånger
Vännäs Hembageri AB	4	4		Vännäs
Kvarnåsen Bröd AB	3	4		Norsjö
Kronans Blommiga Bageri AB	3	4		Åsele
Fam. Hansen Charkuterier AB	3	3		Umeå
Kåge Tunnbröd Aktiebolag	2	4		Skellefteå
RenProdukter i Västerbotten Aktiebolag	2			Kittelfjäll
mattea Sweden Aktiebolag	2	1		Vilhelmina
Essum Aktiebolag	2	1		Umeå
Anders Skum Fjällvilt AB	2	2		Ammarnäs
Kakbiten i Storuman AB	2	4		Storuman
Vintage Plantations Chocolates Europe AB	1,4	2		Umeå
Vi och Våra Konsulter i Umeå AB	1,3	1		Fredrika
Byske karamellfabrik AB	1,1	1		Byske
Nordelica AB	1,1	1		Åsele
Orientbageriet i Bjurholm AB	1,1			Umeå
M Bergman i Vilhelmina AB	1,1	1		Vilhelmina
Electric Vehicle Technology Solutions i Umeå AB	1,0	2		Umeå
Dahlqvist's Tunnbrödsbageri AB	0,8	2		Skellefteå
Scarpine produktion AB	0,8	3		Umeå
GWallin Restauranger AB	0,4	1		Vännäs
Setter Invest AB	0,4			Umeå
Rovögersns Surströmming AB	0,4			Sävar
Pharberry AB	0,3	1		Holmsund
Lilla Hantverksbageriet Skellefteå AB	0,3			Bureå

BOLAG	Omsättning KKR	Anställda	Verksamhet/kommentar	ORT
Laplands-Gourmet Aktiebolag	0,1	1	Ingen verksamhet 2015	Vilhelmina
Västerbotten Slakt AB	0	0		Skellefteå
Froskonbäcken fältslakteri handelsbolag				Klimpfjäll
Aktivitet Rengård Kommanditbolag				Sorsele
Falkstjerna Sales Consulting AB		2		Nordmaling
Inlandsgården Bastuträsk ekonomisk förening				Bastuträsk
Gullsjö bröd				Vännäs
Lillpysslar'n i Sorsele				Blattnicksele
Skogsskafferiet				Robertsfors
Mats Kärrman				Lycksele
Lappmarksbröd				Lycksele
Tegelbacksgården				Åsele
Helens gårdsbutik				Vilhelmina
Mattias Sundqvist				Bureå
Martin Wütrich				Sorsele
Maria Eriksson				Vännäs
David Nyström				Skellefteå
Gudruns Pysselhörna				Skellefteå
Träskholm - Bäronik				Jörn
RH Plantago				Malå
Annika Lundström				Burträsk
Bageri Tärnabröd Tärnaby - Hemavan				Tärnaby
Klutmarks bageri		2		Skellefteå
Franssons Allprodukter				Blattnicksele
Johanna Hellström				Kåge
Nedre Bäckes ysteri				Bureå
Christer Tähtinen Harnesk				Norsjö
Lapplands Mejeri		7		Åsele
Bagarstugan Sikeå Handelsbolag				Robertsfors
Svedjan Ost				Kåge
Kooperativet Rusksele Rökeri Ek. För.				Rusksele
Konrad Josef Anton Ackermann				Lycksele
Råselebagarn				Vilhelmina
Sture Tjärnberg				Sävar
Granströms Café - Maltträsk Bigårdar				Åmsele
Per Wollberg				Lycksele
Västerbotten korv				Löfvånger
Hela Livet Sofie Holmqvist Dipl.Kroppsterapeut				Sorsele
Rolf Sundin				Ånäset
Björn Johan Fredrik Petersson				Malgomaj
Strömdahla		7		Nordmaling
Spölands Tårtor & Bakverk				Vännäs
Svannäs gårdsprodukter				Vilhelmina
Gårdsbryggeriet 65 grader Norr				Barsele
Säterstad Gård AS				Tärnaby
Norrfors Bageri Berggren o Co HB		2		Norrfors
Nils Gunnar Lidberg				Latikberg
Anders Hallberg				Löfvånger

BOLAG	Omsättning KKR	Anställda	Verksamhet/kommentar	ORT
--------------	---------------------------	------------------	-----------------------------	------------

EG Vilt	2	Vilhelmina
Älmeblads bröd		Robertsfors
Olof Karlsson		Robertsfors
Annett Stenberg		Malå
Annicka Stenmark		Slagnäs
Pär Micael Dahlgren	2	Ruskele
Catarina Kvarnehag		Norrfors
Daniel Wiksten		Skellefteå
Therese Strömdahl		Nordmaling
Johnny Lindberg		Skellefteå
Sandra Wennesjö		Umeå
Eric S. Lindberg Företagsfika		Umeå
Trädklippet AB	2	Umeå
Hagabröd i Umeå AB	2	Umeå
Joel Stenberg		Burträsk
Barbro Granberg		Umeå
BOSES BRÖD		Skellefteå
Jette Randi Jacobsen		Högländ
Karin Axelsson		Lycksele
Norrspel		Umeå
Susanne Öberg Marklund		Kåge
Figur-A		Umeå
Johanna Viberg		Umeå
Sara Werner		Håknäs
Berggrens El		Burträsk
B'händiga Eva Strömberg		Fredrika
Ann Margaretha Bergvall		Skellefteå
Tomas Snickare		Vännäs
Mats Eriksson		Hörnefors
Ulrica Stenberg		Malå
Per-Arvid Stenberg		Malå
Ulrika Foghelin	2	Umeå
Alhems Trädgård AB		Skellefteå
AB Lüthold & Nilson		Sorsele
Hans Sören Karlsson		Löfvånger
Med I Da' Kommanditbolag		Ånäset
Lycksele Konfektyrer		Lycksele
Umansbröd		Storuman
UM-produkter		Lycksele
Mikael Costantine		Bjurholm
Drottninglandets sylt och saft		Vilhelmina
Sarina Bieri		Sorsele
Byske hundfoder, A. Norman		Byske
Ånäsets kvarn		Ånäset
Caserum		Umeå
Frisk Översättning		Umeå
PlexSpektra		Marsfjäll
Hannah Mårtensson		Umeå
Ready to Eat Sweden		Umeå
Summa	2229,6	799

* Företag utan uppgift om omsättning eller anställda antas ha en omsättning på 200 000 kr och 0,5 årsverken vid summeringen

EU-godkända livsmedelsanläggningar

Namn	Kommun	Kategori	Övrig verksamhet	Djurslag	Typ av verksamhet
PostNord Logistics Termo AB	Umeå	CS(f) CS(i)			Anläggningar med allmän verksamhet
Erik Söderlund Skog och Vilt AB	Lycksele	CP	III-CP IV-CP IV-GHE V-MM	B O P fG wU	Slakt/styckning tama klöv
Rusksele Rökeri ek. förening	Lycksele	CP	IV-CP IV-GHE V-MM VI-PP(mp)	B P wU	Slakt/styckning tama klöv
Nyhléns & Hugosons Chark AB	Skellefteå	CP	V-MP V-MM VI- PP(mp) CS(kf)	B O P S	Slakt/styckning tama klöv
Fam. Hansen Chark	Umeå	CP	V-MP V-MM VI- PP(mp) XII-PP(f)	B O P	Slakt/styckning tama klöv
Appelblads Gård	Umeå	CP	V-MP V-MM	B	Slakt/styckning tama klöv
Bastuträsk Charkuteri AB	Norsjö	CP	V-MP V-MM VI- PP(mp) VI-PP(bl)	B P	Slakt/styckning tama klöv
Strömdahla	Nordmaling	SH CP	IV-CP IV-GHE V-MP V-MM VI-PP(mp) XIII-PP(st)	B C O P S wU	Slakt/styckning tama klöv
Burträskbygdens Kött AB	Skellefteå	SH CP	V-MM	B C O P	Slakt/styckning tama klöv
Västerbottens Lammslakt	Umeå	SH CP	V-MM	O	Slakt/styckning tama klöv
Ekoranchen	Robertsfors	SH CP	V-MM	B	Slakt/styckning tama klöv
Polarica Skogsbärsinköps AB	Norsjö	SH CP	IV-CP IV-GHE	fG wU wG	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
EG Vilt	Vilhelmina	CP	IV-CP IV-GHE V-MP V-MM VI-PP(mp) VIII-PP	fG wU wG	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Firma Göran Jonsson	Sorsele	CP	IV-CP IV-GHE V-MM	fG wU wG	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Erik Söderlund Skog och Vilt AB	Lycksele	CP	I-CP IV-CP IV-GHE V- MM	B O P fG wU	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Anders Skum Fjällvilt AB	Sorsele	CP	IV-CP V-MP V-MM VI-PP(mp) VIII-FFPP VIII-PP	fG wU	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Nya Tärna Vilt AB	Storuman	CP	IV-CP IV-GHE V-MM VI-PP(mp) VIII-FFPP	fG wU	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Lapplands viltprodukter AB	Vilhelmina	CP	IV-CP V-MP VI- PP(mp) VIII-PP	fG wU wA wG	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Froskonbäcken Fältslakteri HB	Vilhelmina	SH		fG	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Stekenjokk Ren AB	Vilhelmina	CP	V-MP VI-PP(mp)	fG	Slakt/styckning hägnat vilt (ren)
Polarica Skogsbärsinköps AB	Norsjö	CP GHE	III-SH III-CP	fG wU wG	Vilthantering/styckning frilevande vilt
EG Vilt	Vilhelmina	CP GHE	III-CP V-MP V-MM VI-PP(mp) VIII-PP	fG wU wG	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Firma Göran Jonsson	Sorsele	CP GHE	III-CP V-MM	fG wU wG	Vilthantering/styckning frilevande vilt

Namn	Kommun	Kategori	Övrig verksamhet	Djurslag	Typ av verksamhet
Erik Söderlund Skog och Vilt AB	Lycksele	CP GHE	I-CP III-CP V-MM	B O P fG wU	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Lappmarkens Vilt AB	Åsele	GHE		wU wG	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Ruskele Rökeri ek. förening	Lycksele	CP GHE	I-CP V-MM VI-PP(mp)	B P wU	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Anders Skum Fjällvilt AB	Sorsele	CP	III-CP V-MP V-MM VI-PP(mp) VIII-FFPP VIII-PP	fG wU	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Nya Tärna Vilt AB	Storuman	CP GHE	III-CP V-MM VI-PP(mp) VIII-FFPP	fG wU	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Lapplands viltprodukter AB	Vilhelmina	CP	III-CP V-MP VI-PP(mp) VIII-PP	fG wU wA wG	Vilthantering/styckning frilevande vilt
Strömdahla	Nordmaling	CP GHE	I-SH I-CP V-MP V-MM VI-PP(mp) XIII-PP(st)	B C O P S wU	Vilthantering/styckning frilevande vilt
EG Vilt	Vilhelmina	MP MM	III-CP IV-CP IV-GHE VI-PP(mp) VIII-PP	fG wU wG	Köttberedningar
Firma Göran Jonsson	Sorsele	MM	III-CP IV-CP IV-GHE	fG wU wG	Köttberedningar
Erik Söderlund Skog och Vilt AB	Lycksele	MM	I-CP III-CP IV-CP IV-GHE	B O P fG wU	Köttberedningar
Ruskele Rökeri ek. förening	Lycksele	MM	I-CP IV-CP IV-GHE VI-PP(mp)	B P wU	Köttberedningar
Anders Skum Fjällvilt AB	Sorsele	MP MM	III-CP IV-CP VI-PP(mp) VIII-FFPP VIII-PP	fG wU	Köttberedningar
Nya Tärna Vilt AB	Storuman	MM	III-CP IV-CP IV-GHE VI-PP(mp) VIII-FFPP	fG wU	Köttberedningar
Nyhléns & Hugosons Chark AB	Skellefteå	MP MM	I-CP VI-PP(mp) CS(kf)	B O P S	Köttberedningar
Medirest	Umeå	MP	VI-PP(mp)		Köttberedningar
Lapplands viltprodukter AB	Vilhelmina	MP	III-CP IV-CP VI-PP(mp) VIII-PP	fG wU wA wG	Köttberedningar
Fam. Hansen Chark	Umeå	MP MM	I-CP VI-PP(mp) XII-PP(f)	B O P	Köttberedningar
Appelblads Gård	Umeå	MP MM	I-CP	B	Köttberedningar
Bastuträsk Charkuteri AB	Norsjö	MP MM	I-CP VI-PP(mp) VI-PP(bl)	B P	Köttberedningar
Strömdahla	Nordmaling	MP MM	I-SH I-CP IV-CP IV-GHE VI-PP(mp) XIII-PP(st)	B C O P S wU	Köttberedningar
Namn	Kommun	Kategori	Övrig verksamhet	Djurslag	Typ av verksamhet
Burträskbygdens Kött AB	Skellefteå	MM	I-SH I-CP	B C O P	Köttberedningar
Västerbottens Lammslakt	Umeå	MM	I-SH I-CP	O	Köttberedningar
Ekoranchen	Robertsfors	MM	I-SH I-CP	B	Köttberedningar
Stekenjokk Ren AB	Vilhelmina	MP	III-CP VI-PP(mp)	fG	Köttberedningar

Namn	Kommun	Kategori	Övrig verksamhet	Djurslag	Typ av verksamhet
EG Vilt	Vilhelmina	PP(mp)	III-CP IV-CP IV-GHE V-MP V-MM VIII-PP	fG wU wG	Köttprodukter
Ruskele Rökeri ek. förening	Lycksele	PP(mp)	I-CP IV-CP IV-GHE V-MM	B P wU	Köttprodukter
Anders Skum Fjällvilt AB	Sorsele	PP(mp)	III-CP IV-CP V-MP V-MM VIII-FFPP VIII-PP	fG wU	Köttprodukter
Nya Tärna Vilt AB	Storuman	PP(mp)	III-CP IV-CP IV-GHE V-MM VIII-FFPP	fG wU	Köttprodukter
Vindelns Rökeri AB	Umeå	PP(mp)			Köttprodukter
Nyhléns & Hugosons Chark AB	Skellefteå	PP(mp)	I-CP V-MP V-MM CS(kf)	B O P S	Köttprodukter
Medirest	Umeå	PP(mp)	V-MP		Köttprodukter
Lapplands viltprodukter AB	Vilhelmina	PP(mp)	III-CP IV-CP V-MP VIII-PP	fG wU wA wG	Köttprodukter
Fam. Hansen Chark	Umeå	PP(mp)	I-CP V-MP V-MM XII-PP(f)	B O P	Köttprodukter
Tärnaby Fjällhotell	Storuman	PP(mp)			Köttprodukter
Bastuträsk Charkuteri AB	Norsjö	PP(mp) PP(bl)	I-CP V-MP V-MM	B P	Köttprodukter
Strömdahla	Nordmaling	PP(mp)	I-SH I-CP IV-CP IV-GHE V-MP V-MM XIII-PP(st)	B C O P S wU	Köttprodukter
Stekenjokk Ren AB	Vilhelmina	PP(mp)	III-CP V-MP	fG	Köttprodukter
EG Vilt	Vilhelmina	PP	III-CP IV-CP IV-GHE V-MP V-MM VI-PP(mp)	fG wU wG	Fiskprodukter och fiskefartyg
Botnia Fisk	Skellefteå	PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Norums Fiskrökeri AB	Robertsfors	PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Sjöboden Allt i Fisk AB	Umeå	FFPP PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Överumans Fisk AB	Storuman	FFPP PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Vilhelmina fiskförädling	Vilhelmina	FFPP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Anders Skum Fjällvilt AB	Sorsele	FFPP PP	III-CP IV-CP V-MP V-MM VI-PP(mp)	fG wU	Fiskprodukter och fiskefartyg
Nya Tärna Vilt AB	Storuman	FFPP	III-CP IV-CP IV-GHE V-MM VI-PP(mp)	fG wU	Fiskprodukter och fiskefartyg
Bredvikens Fisk	Umeå	FFPP PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Kvarkenfisk AB	Umeå	FFPP PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Lapplands viltprodukter AB	Vilhelmina	PP	III-CP IV-CP V-MP VI-PP(mp)	fG wU wA wG	Fiskprodukter och fiskefartyg
Västerbottensfisk AB	Umeå	FFPP PP	CS(kf) CS(i)		Fiskprodukter och fiskefartyg
Rovögersns Surströmming AB	Umeå	FFPP PP			Fiskprodukter och fiskefartyg
Norrmejerier	Skellefteå	PP		B	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter
Norrmejerier	Umeå	PP	CS(kf)	B	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter

Namn	Kommun	Kategori	Övrig verksamhet	Djurslag	Typ av verksamhet
Jette's Gårdsmejeri	Dorotea	PP		B C	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter
Glassbonden	Vännäs	PP		B	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter
Svedjan Ost	Skellefteå	PP		B	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter
Marika Niklasson	Åsele	PP		B	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter
Gården London	Vännäs	PP		B	Obehandlad mjölk och mjölkprodukter
Yttertavle Ägg AB	Umeå	EPC			Ägg och äggprodukter
Fam. Hansen Chark	Umeå	PP(f)	I-CP V-MP V-MM VI-PP(mp)	B O P	Utsmält djurfett och fettgrevar
Strömdahla	Nordmaling	PP(st)	I-SH I-CP IV-CP IV-GHE V-MP V-MM VI-PP(mp)	B C O P S wU	Behandlade magar, urinblåsor och tarmar

Kategori

AH = Auction hall = Fiskauktion

BV= integrerad butiksverksamhet

CC = Collecting centre = Uppsamlingscentral

CC(g) = Collecting centre for gelatine = Uppsamlingscentral för gelatin

CC(k) = Collecting centre för collagen = Uppsamlingscentral för kollagen

CP = Cutting plant = Styckningsanläggning

CS = Cold store = kyl- och fryshus

CS(f) = Cold store (...) = fryshus

CS(k) = Cold store (...) = kylhus

CS(i) = Cold store (...) = infrysning

CS(kf) = Cold store (...) = kyl- och fryshus

Övrig verksamhet

DC = Dispatch centre = Leveransanläggning

EPC = Packing centre = Äggpackeri

FFPP = Fresh fishery products plant = Anläggning för färska fiskeriprodukter

FV = Factory vessel = Fabriksfartyg

GHE = Game-handling establishment = Vilthanteringsanläggning

LEP = Liquid egg plant = Äggprodukthanläggning (flytande äggprodukter)

MM = Minced meat establishment = Produktionsanläggning för malet kött

MP = Meat preparation establishment = Produktionsanläggning för köttberedningar

MP(sam) = Assembly of food of plant origin with unprocessed food of animal origin and placed on the market as such. = Sammansättning av livsmedel av vegetabiliskt ursprung med obearbetade livsmedel av animaliskt ursprung utan ytterligare bearbetning

MSM = Mechanically separated meat establishment = Produktionsanläggning för maskinurbenat kött

PC = Purification centre = Reningsanläggning

PP = Processing plant = Produktionsanläggning

PP(f) = Processing plant for rendered animal fats and greaves = Produktionsanläggningar för utsmält djurfett och fettgrevar

PP(g) = Processing plants for gelatine = Produktionsanläggningar för gelatin PP(k) = Processing plants for collagen = Produktionsanläggningar för kollagen PP(p) = Processing plants for (...) =

Produktionsanläggningar för Mjölkbaserade pulverprodukter

PP (bl) = Blood products = Produktionsanläggning för blodprodukter

PP (mp) = Meat products = Produktionsanläggning för köttprodukter

PP (pap) = Meat extracts and any powdered products derived from meat = Produktionsanläggning för Köttextrakt och varje form av mjölprodukt från kött

PP (sam) = Assembly of food of plant origin with unprocessed food of animal origin further processed together = Sammansättning av livsmedel av vegetabiliskt ursprung med obearbetade livsmedel av animaliskt ursprung med ytterligare bearbetning.

PP (st) = Treated stomachs, bladders and intestines = Behandlade magsäckar, urinblåsor och tarmar

RW = Rewrapping establishment = Omförpackningsanläggning

SH = Slaughterhouse = Slakteri

WM = Wholesale market = Grossistmarknad

ZV = Freezer vessel = Frysfartyg

TR = Integrated transport = integrerad transport

Djurslag

A = Poultry = Fjäderfä

B = Bovine = Nötkreatur

C = Caprine = Get

L = Lagomorphs = Hardjur

O = Ovine = Får

P = Porcine = Svin

S = Solipeds = Hästdjur

R = Ratite = Strutsfåglar

fG = Farmed land mammals other than domestic ungulates = Hägnade landlevande däggdjur inklusive ren (ej tama hov- och klövdjur)

wA = Wild birds = Frilevande vilda fåglar wL = Wild lagomorphs = Frilevande vilda hardjur

wU = Wild ungulates = Frilevande vilda hov- och klövdjur

wG = Wild land mammals other than wild ungulates and wild lagomorphs = Frilevande vilda landlevande däggdjur (ej frilevande vilda hov- och klövdjur respektive frilevande vilda hardjur)